

2008 Dünya Krizi ve Türkiye

Bu araştırma,
ekonomist Mustafa Sönmez tarafından
Petrol-İş Sendikası için hazırlanmıştır.

petrol-iş
Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

Petrol-İş Yayınları: 110

Mart 2008

Adres: Altunizade Mah. Kuşbakışı Cad. No: 25

Üsküdar - İstanbul

Tel: 0216 474 98 70

Faks: 0216 474 98 67

E-mail: merkez@petrol-is.org.tr

Web: www.petrol-is.org.tr

Tasarım ve uygulama: Fulajans Yapım ve Tanıtım Hizmetleri A.Ş.

Baskı: Burhan Ofset

Bu araştırmanın tamamı veya bir bölümü Petrol-İş referansı kullanılması kaydıyla yayınlanabilir.

PETROL-İŞ DERGİSİ'NİN EKİDİR.

İçindekiler

Sunuş 5

Önsöz 7

Özet Değerlendirme 9

Bölüm 1 2008 Dünya Krizinde Derinleşme ve Türkiye'ye Etkileri 17

Bölüm 2 Dış Kaynağa Bağımlı Büyümenin Boyutları ve Zaafları 35

Bölüm 3 En Zayıf Halka Cari Açık ve AB'ye İhracat Bağımlılığı 45

Bölüm 4 Yabancıların Yatırım ve Kredi ile Artan Hâkimiyeti 69

Bölüm 5 Bütçe Üstünden Artan Eşitsizlikler 79

Bölüm 6 Enflasyonda Tırmanma Riski ve Gerçek Enflasyon 93

Bölüm 7 İşsizlikte Ürpertici Artış 99

Bölüm 8 Gelir Dağılımında Artan Eşitsizlik 107

Bölüm 9 Bölgesel Uçurumda Derinleşme; Güneydoğu Sorununa Önlemler 125

Kaynaklar 139

Sunuş

Türkiye ekonomisi, 2001 yılında yaşanan derin krizin ardından bir kez daha ciddi risklerle karşı karşıyadır. Türkiye'nin kapısını yıllar sonra yeni bir ekonomik kriz çalmaktadır. Dünya ekonomisinde 2007 yılının ikinci yarısından itibaren gözlenmeye başlanan, ABD kaynaklı durgunluk eğilimi ve likidite sıkışıklığı Türkiye'yi tehdit etmektedir. ABD'de yaşanacak çalkantının, AB, Japonya ve Çin'e yansımalarına ve tüm dünya ekonomilerini etkilemesine kesin gözüyle bakılmaktadır. Ancak Türkiye ekonomisinin önümüzdeki dönemde yaşayacağı zorlukların, tek nedeni dünya piyasalarındaki bu olumsuz gelişmeler değildir.

AKP hükümeti tarafından bir "başarı hikayesi" olarak sunulan 2001 sonrası yılların aslında, ekonomideki zaafların derinleştiği ve emekçilere daha zorlu yaşam koşullarının dayatıldığı bir dönem olmuştur. Ekonominin rekor düzeylerde büyümesi, kişi başına düşen milli gelirin yükselmesi, ihracatın artması, yabancı sermaye girişlerinin sıçraması; hükümetin "işler yolunda" söylemini desteklemek için gündeme getirilmiştir.

Oysa, ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmadığı ve tıkanacağı, milli gelirdeki yükselmenin dolardaki değer kaybından kaynaklandığı, ihracat artışına ithalat patlamasının eşlik ettiği gerçeği gözlerden kaçırılmaya çalışılmıştır. Cari açık hızla sürdürülemez bir seviyeye gelmiştir. Aynı yıllarda ekonomiye giren yabancı sermayenin büyük kısmının ise AKP hükümetinin imza attığı özelleştirme uygulamalarından kaynaklandığı bilinmektedir. Tüpraş, Türk Telekom, Erdemir ve Tekel gibi sanayinin lokomotifleri kamu işletmeleri alelacele satılarak, ülkenin geleceği belirsizliğe itilmiştir. Yabancı sermaye, bu süreçte ülkede tek çivi çakmadan yerli işletmeleri bir bir ele geçirmektedir. Türkiye ekonomisinin çarkları, yüksek faize gelen sıcak para ile finanse edilmektedir.

Enflasyonla mücadele doğrultusunda uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle yalnızca emekçiler kemer sıkılmak durumunda kalmışlardır. Söz konusu dönemde, iddia edilenlerin aksine gelir dağılımı düzelmemiş, daha eşitsiz hale gelmiştir. Hükümet, enflasyonun tek haneli rakamlara düşmesi ile övünürken, yoksul emekçi kesimlerin enflasyonunun açıklanan resmi rakamların iki katından fazla olduğunu gizlemiştir. Emekçiler yoksullaşırken, işsizlik tehdidi de giderek artmaktadır. Ekonomide artık tıkanma noktasına gelen büyüme istihdam yaratmamaktadır. İşsizlik, resmi rakamlarda bile ciddi bir artış içerisindedir.

Kılavuzu IMF ve Dünya Bankası olan AKP'nin yarattığı ekonomik tabloya ilişkin, kriz riskinin artmasıyla sermayenin de uyarıları yoğunlaşmaktadır. Türkiye kapitalizmi, yaklaşan krize sermaye yanlısı ekonomik önlemler ile hazırlanmaya başlamıştır. Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı, kamuoyuna duyurulan İstihdam Paketi, bölgesel asgari ücret, yerel idareleri piyasa mekanizmalarına bırakacak düzenlemeler gündemdedir. Hayata geçirilmeye çalışılan düzenlemelerle emekçilerin en temel kazanımları, bir kez daha kriz ve maliyetler gerekçesiyle ellerinden alınmaya çalışılmaktadır.

Böyle bir dönemde hazırlanan bu araştırma, 2008 yılının ilk aylarından itibaren gündeme oturan dünya krizi, krizin Türkiye'ye olası etkileri, AKP hükümetinin ekonomide yarattığı tabloyu ve bu tablonun emekçi kesimler açısından ne anlama geldiğini tartışmaktadır. Araştırmayı sendikamız için hazırlayan ekonomist Mustafa Sönmez'e teşekkürlerimizi belirtirken, Petrol-İş Sendikası olarak toplumsal gerçeklerin kamuoyunda ayrıntılı bir şekilde tartışılması ve sorgulanması için yapacağımız çalışmalarını sürdüreceğiz...

Petrol-İş Sendikası
Merkez Yönetim Kurulu

Önsöz

Türkiye kapitalizmi, yeniden bir tıkanıklıkla karşı karşıya. 2001'de yaşanan Cumhuriyet tarihimizin en derin krizinin enkazı henüz kaldırılmamış, travması henüz atlatılmamışken ekonomi, bu kez hem iç dinamiklerin tükenmesi hem de dışarıdan kaynaklanan köklü bir çalkantının cenderesinde sıkışmak üzere. Elinizdeki çalışma, bu noktaya nasıl geldiğinin ve muhtemel bir krizi en az hasarla atlattırmak için neler yapılması gerektiğinin ipuçlarını vermeyi amaçlıyor. Çalışma, esas olarak 9 bölümden oluşuyor.

Birinci bölümde, 2008 dünya krizine giden koşullara, ABD'deki çalkantının AB, Japonya ve Çin'e yansımalarına; dünyada emtia fiyatlarındaki olası gelişmelere yer verdikten sonra Türkiye'nin bu krizden nasıl etkileneceğine değiniyor.

İkinci bölümde, Türkiye'de 2002'de başlayan büyüme sürecinin yeni bir tıkanma noktasına nasıl geldiği, bu büyüme sürecinin zaaflarına değiniliyor.

Üçüncü bölüm, ekonominin en zayıf halkası, yumuşak karnı cari açıkların vardığı boyutlara ve bunu besleyen kaynaklara değiniyor. Özellikle AB'ye yönelik imalat sanayii ihracatının kimyasını soruşturan bu bölüm AB'nin ihracatçısı-tedarikçisi olmanın gerçek maliyetinden, bunu besleyen kur politikasının yarattığı komplikasyonlardan söz ediyor.

Türkiye kapitalizmine damgasını vuran gelişmelerden biri de yabancıların yatırımlar ve kredilerle artan hakimiyeti. Dördüncü bölümde, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve dış kredilerle Türkiye'deki yabancı varlığının, hâkimiyetinin ulaştığı boyutlar ele alınıyor.

Beşinci bölümde, kamu maliyesindeki gelişmeler merceğe altında. Devletin küçültülmesinin vardığı boyutlar, vergi yükünün adaletsiz dağılımının ulaştığı boyutlar, harcamalar üstünden bölüşümün nasıl daha adaletsizleştirildiği de bu

alt bölümde ele alınıyor.

Altıncı bölüm, tek haneye indirilmekle övünülen enflasyonun yeniden yükselme potansiyelinden ve bunu besleyen kaynaklardan söz ederken, alt ve orta kesimlerin "öteki enflasyon"undan söz ediyor. Bu kesimin tükettiği mal ve hizmetlerdeki fiyat artışlarının ortalama resmi enflasyonun yüzde 100 üstünde seyrettiği sayılarla ve madde bazında ortaya konuluyor.

Türkiye İstatistik Kurumu, her yıl gelir dağılımı araştırmaları yayımlıyor ve hepsinde gelir eşitsizliğinin azaldığını iddia ediyor. Yedinci bölüm, TÜİK'in bu araştırmasının çarpıklıklarına parmak basarken, tıkanan ve tükenen son dönem büyüme sürecinin gelir bölüşümünü iyileştirmediğini, tersine artırdığını yine TÜİK'in başka datalarına dayanarak ortaya koyuyor.

Sekizinci bölüm, çarpık büyüme sürecinin bir başka hastalığını, istihdam yaratmayan yönünü gündeme getiriyor. İşsizliğin resmi ve gölgede bırakılan boyutlarının araştırıldığı bu bölümde işsizlerin profili ortaya konuluyor; kadınların, genç liselilerin, Doğu ve Güneydoğuluların en çok işsizliği yaşayan kesimler olduğuna dikkat çekilirken, 2008 krizi koşullarında işsizliğin tırmanabileceği tehlikeli boyutlara dikkat çekiliyor.

Dokuzuncu ve son bölüm, bir başka yapısal soruna, bölgeler arası dengesizliğe, özellikle de en altta kalan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da geri kalmışlığın boyutlarına dikkat çekiyor. Bu bölümde, Kürt sorununun barışçıl çözümüne ve bölgenin geri kalmışlığının aşılmasına dönük bir öneri paketine de yer veriliyor. Çalışmaya destek veren Petrol-İş Yönetim Kurulu'na teşekkürü borç bilirim.

Mustafa Sönmez,
Mart 2008

Özet Değerlendirme

Dünya kapitalizmi son 30 yıldır tekliyor. Bu bazen geneli kapsıyor, bazen bir ya da birkaç ülkede yaşanıyor ama, küreselleşme arttıkça bulaşıcı etkisi de büyüyor. ABD'den başlayan ve tüm dünya ekonomisinde etkisi hissedilen bir iniş yaşıyoruz. Ancak, hangi anlamda, ne kadarlık bir "iniş", bu henüz bilinemiyor. Bir yıllık bir durgunlaşma ile güçlüklerin geçiştirilmesi mi? Ekonomilerin küçülmesi mi? Yoksa, finansal balonun gürültüyle patlamasını izleyen bir "çöküş" mü? 2008'in her yerde 2007'den "daha kötü" bir yıl olacağı genel kabul görüyor. Ancak, "daha kötü", durgunlaşmanın ötesine gidecek midir? Gidecekse ne kadar? Bugünden öngöremiyoruz.

ABD'de işsizlik 2007 Aralık ayında aniden yüzde 5'e sıçradı. İşsizlik oranlarında son dönemde kaydedilen ani yükseliş, yüksek riskli konut kredisi piyasasında hızlanarak devam eden altüst oluş, yatırım ve tüketim harcamalarının canlılığını yitirmesi, kredi piyasalarındaki daralma, mali kuruluşların bilançolarındaki bozulma gibi etkenler, önümüzdeki dönemde Amerikan ekonomisinde büyük bir durgunluk yaşanacağı olasılığını güçlendiriyor.

2008 yılına ilişkin küresel ekonominin görünümünü, temel olarak Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimali ve olası durgunluğun boyutlarını belirlemede Avrupa ve Asya ülkelerinin rolü önemli olacak.

AB, krizden payına düşeceği tahmin etmekte ve büyüme öngörülerini aşağı çekmektedir. Çin başta olmak üzere, Asya ülkelerinin ABD'ye karşı net ihracatçı konumda olmaları nedeniyle, Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimalinin Asya ülkelerinin ihracatında azalışı da beraberinde getireceği, ABD dolarındaki düşüş eğiliminin söz konusu ülkelerin ihracat gelirlerindeki azalışı daha da hızlandıracağı tahmin ediliyor.

Metropol ekonomilerindeki çalkantılar, bir finansal krize dönüştüğü andan itibaren zararlarını hafifletmek çabasına girecek olan finans kuruluşları çevre ekonomilerindeki yatırımlarını çekmeye; kredilerin anaparalarını da tahsile yöneleceklerdir. Bu durumda on yıl öncesinin Asya krizini andıran bir konjonktür gündeme girecektir.

Bu son olasılık gerçekleştiği takdirde, Türkiye çevre ekonomileri içinde en kırılgan konumda yer alan ülkelerden biri olarak ciddi boyutlarda etkilenecektir.

Dünyadaki resesyonla yaşanacak küçülme, haliyle ihracata talebi azaltır, sıcak para çıkışı ve gelmesi beklenen doğrudan yabancı sermayenin gelmemesi, verilen kredilerin geri çağırılması halinde Türkiye'de 2008 için umulan büyüme hayal olur. Bu hem aile gelirlerinin azalmasına yol açar, hem işsizliğe tüy diker. Kaderlerini IMF ve AB çapalarına bağlayanlar, bu çapaların taraması sonucu kendilerini bir anda global akıntının önüne kapılmış durumda bulabilirler. Böylesi dönemlerde gerçek kaybı çalışan, çalışmayan emekçi kesimler verir.

* * *

Büyümede Tıkanma: Türkiye ekonomisi, dış çalkantıdan bağımsız olarak, 2002'den bu yana sürmekte olan bir dizi zaafıya yüklü büyüme sürecinin tıkanması noktasına gelmiştir. Artık, gelen büyük boyutlu yabancı sermaye girişlerinin, sermaye birikimini ve büyüme potansiyelini yeterince yukarı taşımadığı anlaşılmaktadır. İç talepte teklemenin telafisi ihracatla karşılanamaz duruma gelmiştir. Tüketici kredisi ve kredi kartı harcaması kışkırtmalarıyla özel tüketim artışlarına dayalı talep genişletilmiş, ancak burada da deniz kısa sürede tükenmenin eşiğine gelmiş ve ihracattaki teklemlerle birlikte kronik durgunlaşma belirtileri ortaya çıkmıştır.

Zayıf Halka Cari Açık: Dünya krizi karşısında Türkiye ekonomisinin olası hasarının büyüklüğünü belirleyecek en önemli unsur, cari açıktır. Hızla büyüyen dış ticaret açığının, diğer döviz kazandırıcı faaliyet gelirleri ile kapatılmayan kısmı cari açığı 2007 sonunda 38 milyar dolara ulaştırırken, açığın tahmini 2007 milli gelirine oranı da yüzde 8'e yaklaşıyor. 2006'da büyüme yüzde 6,5; cari açık/milli gelir oranı yüzde 8,4'tü. 2007'de büyüme oranı yüzde 4,5 dolayına düşmesine karşın cari açığın milli gelire oranının yüzde 8'de kalması dikkat çekici. Bu, daha düşük büyümeye karşın döviz ihtiyacı azalmamış anlamına gelmektedir. Cari açığı hızla büyüten dinamiğin ithalata bağımlı sanayi ihracatı olduğu, bunun da ağırlıkla AB'ye yapıldığı görülmektedir.

AB'ye yapılan ihracatın ithalattan daha hızla arttığı ve ihracatın ithalatı karşılama oranının 2007'de yüzde 88,2'ye çıktığı görülüyor. AB ile gelişen dış ticaret ve

işbölümünde üstlenilen sektörlerin, ücret malları ağırlıklı olması, Türkiye'den ihraç edilen ya da sipariş yoluyla Türkiye'ye ürettirilen malların üretiminde kullanılan işgücünün fiyatının cazibesini korumasını gerektiriyor. Bunun için de rekabet gücü oluşturmada uysal, örgütsüz ve düşük ücrete razı emek arzının daimi kılınmasına ihtiyaç var. Bu durum AB sosyal şartı ile uyuşmasa da AB'nin Türkiye ile işbölümünün işlerlik kazanmasında vazgeçilmez bir şart gibi duruyor.

1996'dan bu yana Gümrük Birliği (GB), özellikle son yıllarda Türkiye'nin aleyhine işliyor. Asya'dan ithalatı hızla artıran etken ise izlenmekte olan düşük kur politikasıdır. Düşük kur, ithalatı kamçılıyıp mal arzını artırarak fiyatları terbiye etse de cari açığın 38 milyar dolara ulaşmasında en önemli etken oldu. Düşük kur, büyümenin rüzgarı olan sıcak parayı çekmek için kullanılırken, yerli üretime ve istihdama büyük darbeler vurdu. Düşük kur karşısında birçok girişimci piyasaya havlu atarken, ayakta kalmış görünenler de şöyle bir uyum yolu bulmuş görünüyorlar; ithalatı, borçlanmayı dolar kuru ile yapıp ihracatı Avro üstünden gerçekleştirmek. Ancak, AB'den ihracat talebinin azalması, bu saadet zincirinin trajik biçimde kırılmasıyla sonuçlanabilir.

Yabancıların Varlıkları Milli Gelir Büyüklüğünde: Türkiye'nin 2000'li yıllarda hızlanan dışa açık büyüme süreci, büyük ölçüde dış kaynak girişi ile gerçekleşirken, yabancı kaynak sahiplerine bağımlılık arttı. Yabancıların Türkiye içindeki kontrol güçleri de pekişti. Yabancıların varlık büyüklüğü Türkiye milli gelirine ulaşmış durumda. Yabancı hakimiyetinde özel sektörün hızlı borçlanmasıyla ağırlaşan dış borç yükü en önemli etmen. Doğrudan yabancı sermaye girişiyle çeşitli sektörlerde kurulan hakimiyeti, sermaye piyasasında sıcak paranın hisse senedine ve devlet kağıtlarına yaptığı yatırımlarla borsada hakimiyeti izliyor. Böylece üç kanaldan kurulan yabancı hakimiyetinin Türkiye üstünde yarattığı "dış yükümlülük" tutarı 2002 yılında 148 milyar dolar iken 2007'nin 9 ayı itibarıyla 447,5 milyar dolara ulaştı. 2004'te Türkiye milli gelirinin yüzde 71,5'i tutarında görünen yabancılara ait yatırım ve kredilerin tutarı 2007'ye gelindiğinde yüzde 98'e kadar çıkmış görünüyor.

Bütçe Üstünden Eşitsizlikler Büyüyor: Bütçe gelirlerinin ana gövdesini oluşturan vergi gelirlerinin ağırlıklı yükü alt ve orta gelirli kesime ait. Tüketimden alınan dolaylı vergilerin payı 2007 yılında yüzde 66 olarak gerçekleşse de bazı yıllar yüzde 70'e yaklaştı. Dolaylı vergilerden geriye kalan yüzde 34'lük dolaysız vergi payının yüzde 23'ü gelir vergisi. Ancak bu vergi türünde de ağırlığı ücretlilerden, kaynaktan kesilen vergiler oluşturuyor.

Ücret üstünden vergi ve SSK primi kesintileri ortalaması büyük işyerlerinde net ücretin yüzde 82'sini buluyor. Buna karşılık, toplam gelirden en büyük payı alan

banka ve şirketlerin ödedikleri kurumlar vergisi, toplam vergi gelirleri içinde 2007'de yüzde 9'da kaldı

Özelleştirme, bütçe açıklarını kapatmada kullanılıyor. Özelleştirmeden bütçeye aktarılan miktar, toplam devlet gelirlerinin 2004'te yüzde 1'i iken, 2005'te yüzde 2'sine, 2006'da yüzde 4,5'una, 2007'de yüzde 4'üne ulaştı. 2007 harcama bileşimine bakıldığında bütçe harcamalarındaki manevra kabiliyetinin azaldığı ve yerel seçimlerin yaklaştığı şartlarda 2008 içinde Hükümet'in olası dış şoklara karşı sıkı bir politika uygulama şansının da pek fazla kalmadığı görülmektedir. 2007'de faiz dışı harcamaların yüzde 17 arttığı dikkati çekti. Bu artışta, seçim yatırımı niteliğindeki yeşil kart, belediyeye aktarılan kaynaklar vb. etkili oldu.

Bütçeden faize 2007'de yaklaşık 49 milyar YTL, yani bütçenin yüzde 24.4'ü harcandı. Maaşlar ise yüzde 19,5 pay aldı. Yani 2007'de de bankalara, rantiyelere giden para, bordro mahkumu memurların maaşlarını geride bıraktı. Sağlık ekipmanı, ilaç ve hizmet satanlar 2007'de devletten 6 milyar YTL'ye yakın ödeme aldılar. Sağlık özelleştikçe bu rakam büyüyecek . Silah ve muhimmat için yapılan harcamalar ise 3.1 milyar YTL'yi buldu.

Savunma ve güvenlik mensuplarının maaşları ile birlikte bütçeden bu alana ayrılan pay 2007'de 24 milyar YTL olarak gerçekleşti. Yani bütçenin yüzde 12'si asker-polis harcamalarına ayrıldı. Buna tabi ki, bazı fonlar ve vakıflar üstünden yapılan harcamalar dahil değil.

Gerçek Enflasyon Yüzde 20: Tüm iddiasını fiyat istikrarı üstüne odaklayan ve IMF politikaları doğrultusunda düşük kur politikasını bu amacın ana unsuru haline getiren AKP iktidarı, tek haneye gerilemekle birlikte enflasyonu 2007 hedefine ulaştıramadı. 2007 için yüzde 4 olarak belirlenen tüketici enflasyonu, yıl sonunda yüzde 8,7 olarak gerçekleşti. Bu fiyaskodan sonra 2008 için belirlenen yine yüzde 4'lük enflasyon hedefinin gerçekleşme şansı da düşüktür. Özellikle 2008 dünya krizi, enflasyonda artış eğilimlerini besleyecek nitelikte. Ancak, "resmi enflasyon"a ilişkin bu trendlerden farklı olarak, özellikle alt ve orta gelirli grupların yaşadığı gerçek enflasyonun boyutları başka bir gerçeği işaret etmektedir. O da gerçek enflasyonun, resmi olandan çok daha yüksek gerçekleştiğidir. Gerçekte, toplumu birebir ilgilendiren mal ve hizmet sayısı 90 dolayında. Nitekim, bu 90 mal ve hizmetin 2007 ortalama fiyat artışlarını dikkate alındığında, TÜİK'in yüzde 8,7 olarak açıkladığı 2007 ortalama fiyat artışı , 90 ürün ve hizmetten ancak 30'u için geçerli, 60 mal ve hizmetteki fiyat artışı ise bu oranın üstünde. Gerçekte, gösterge niteliğindeki iki kalem olan ekmek ve kiradaki artışın yüzde 20'yi bulması bile, gerçek tüketici enflasyonunun yüzde 20'den az olmadığını işaret eder.

Gerçek İşsizlik Yüzde 20: IMF destekli yüksek faizlerle çekilen sıcak paraya (düşük kurla desteklenen) dayalı çarpık büyüme döneminin en önemli kamburu, istihdam yaratmaması oldu. Ekonominin reel olarak yıllık ortalama yüzde 7.3 oranında büyüdüğü 2002-2006 döneminde, toplam istihdam ancak yıllık ortalama yüzde 0.7 oranında arttı. 2002-2006 döneminde , toplam istihdam yıllık ortalama yüzde 0.7 artarken, tarım dışı sektörlerde bakıldığında istihdamın ancak yıllık ortalama yüzde 3.9 oranında arttığı; tarım sektöründe istihdamın 1 milyon 370 bin kişi azaldığı görüldü. Bu 5 yılda, her yıl tarım sektöründe ortalama 274 bin kişilik istihdam azalışı yaşandı, sanayi, hizmetler ve inşaat sektörlerinde ise sırasıyla her yıl ancak 91 bin, 317 bin ve 62 bin kişilik istihdam yaratıldı.

2007 yılı ise istihdam açısından iyice talihsiz bir yıl olmuştur. 2006 Kasım'ında 21 milyon 235 bin olarak belirlenen istihdam, 2007 Kasım'ında 20 milyon 867 bine gerilemiş yani yüzde 4,5-5 büyüme kaydedilen 2007'de istihdam artmak yerine yüzde 1,7 oranında gerilemiştir.

TÜİK'in tanım tartışması nedeniyle işgücünden saymadığı işgücü (dolayısıyla işsiz) sayısı dikkate alınsa, resmi işgücü 25 milyon 267 bin kişi, işgücüne katılma oranı yüzde 5; resmi işsiz sayısı da 4 milyon 400 bin olacaktı. Bu da yüzde 10 olduğu iddia edilen işsizlik oranının aslında yüzde 17,4 olması demek. Aslında, "eksik istihdamdakiler"i de işsiz tanımına katmak gerekir ve bu yapılırsa sayı 5 milyon 50 bine çıkar. Bu da gerçek işsizlik oranının yüzde 20'yi bulması demektir. 2007 verileri, işsizlikte yine okkanın altına kadınların gittiğini bir kez daha gösteriyor. Erkekler dünyasında iş bulmayan kadın hızla evine çekiliyor. Ev kadınlarının sayısı 2007'de 237 bin artmış görünüyor. Sanayi sektöründe kadın istihdamının 60 bin azaldığını görüyoruz. Anlaşılan, çember daralınca, tensikata öncelikle kadınlardan başlanıyor. Ya da işe alırken öncelik erkeklere veriliyor.

Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş grubunda ise işsizlik oranı yüzde 22.2 olmuştur. Eğitim düzeyine göre işsizlik oranları incelendiğinde, lise ve üstü düzeyde eğitim görmüş kişiler arasında işsizlik oranının, çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye geneli için yüzde 48 olan işgücüne katılma oranı, yüzde 10 oranındaki genel işsizlik, yüzde 12,5 dolayındaki tarım dışı işsizlik oranları bölgeden bölgeye farklılık gösteriyor. Özellikle Doğu, G.Doğu ve Çukurova bölgelerinde işsizliğin boyutlarının daha büyük olduğu görülüyor.

Gelir Uçurumu Derinleşiyor: Uzun yıllardır izlenmekte olan IMF destekli ekonomi politikaları, büyük ölçüde ücretlilerin, küçük üreticilerin reel gelirlerini kâr-faiz-rant geliri sahipleri lehine gerileterek gerçekleştirildi. 2007'de 107 milyar dolara ulaşan ihracatta, dışa karşı en önemli rekabet gücü düşük ücretler sayesinde

sağlandı. Büyük işsiz kitlelerini açlıkla terbiye ederek, işyerlerinde teknolojiyle ilgisi olmayan verimlilik artışları, emeğin kaba sömürsüyle, iki kişinin işi bir kişiye yaptırılarak gerçekleştirildi. İşçilerin yoksullaştırılmalarına, devlette kamu çalışanlarına mali disiplin bahane edilerek enflasyonun gerisinde kalan maaş ödemeleri yapılarak devam edildi.

Mali disiplin cenderesinden, kamudan maaş alan emekli-dul ve yetimler de nasibini aldı, onların da reel gelirleri geriledi. Tarımdaki çözülme ve gerileme, kamu desteklerinin kalkması, kırlarda yoksullaşmayı artırdı ve kentten köye göçü hızlandırdı.

Gelirin sınıflar arasındaki eşitsiz bölüşümünü biraz daha bozucu bu gelişmeler, devletin vergi ve harcama politikalarının alt ve orta gelirli kesimler aleyhine uygulanmasıyla iyice pekiştirildi. Vergi yükü, toplamdaki payı yüzde 70'e varan dolaylı vergilerle alt ve orta gelirli grubun sırtına yıkılırken bütçe harcamalarından da bu kesimlere düşen paylar sosyal harcamaların azaltılmasıyla daha da azaltıldı. Dolayısıyla bütçe üstünden de bölüşüm iyice adaletsizleşti.

Gelir bölüşümündeki eşitsizliği artıran bu politikalara rağmen, kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu'na her yıl yaptırılan şablon gelir ve tüketim harcamalarından gelir dağılımının iyileştirildiği sonuçları üretildi ve bunlara inanılması istendi. Yapılan tüketim harcaması anketleri veri alınarak yoksulluk sınırları belirlendi ve onlardan hareket edilerek insafsız asgari ücret tesbitlerine gidildi.

Gelire göre GSMH serilerine göre ise, gelirin işgücü, tarım ve tarım dışı işveren kesimi arasındaki bölüşümü, yıllara göre, nüfustaki payının artışına karşılık, işgücünün gelirdeki payının artmadığını, buna karşılık, kâr-rant-faiz gelirlerinin yüzde 56'ya kadar çıktığını ortaya koyuyor.

Ücret gelirleri üstüne bir baskı da kayıt dışı istihdamdan gelmekte, kırlardan kente gelen nüfusun kaçak istihdamı genel ücret düzeyini de aşağı çekmektedir. 2007'ye geldiğinde kayıtdışı ücretli sayısı 4 milyona, toplamdaki payı da 2000'deki yüzde 27'lik düzeyden, 2007'de yüzde 38'e çıktı.

Son yılların en çarpıcı olgularından biri de bankaların alt ve orta gelir gruplarına dönük tüketici kredisi ve kredi kartı pazarlama operasyonları sonucu aile borçluluk oranının tırmanmasıdır. Aileler, gelecek birkaç yıllarına ait varlıkları ipotek altına alınarak hızla borçlandırılmıştır. Bankaların tüketiciye yönelmeleri ve kredi kartı uygulamalarını artırmaları ile birlikte, hane halkının tüketici kredisi ve kredi kartı ile borçlanmasında baş döndürücü bir artış yaşandı ve 2007 sonunda 91,3 milyar

YTL'ye ulaştı. 2007 sonunda 687 bin kişi ya da ailenin, ferdi tüketicici kredisi ve kredi kartı mağduru ya da müflis durumunda olduğu ortaya çıkmıştır.

Bölgesel Uçurum ve Güneydoğu Sorununa Önlemler: Ülkenin genelde doğusu ile batısı arasındaki dengesizlik çok ciddi sosyal ve siyasal sorunlara yol açtığı gibi, iç göçleri hızlandırıp büyük metropollerini yaşanılmaz hale getirmesinde bir etken olmuştur.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin gelişmenin nimetlerinden mahrum bırakılması, ihmali, bölgedeki Kürt kökenli nüfusun kendisini "öteki" hissetmesine ve aidiyet duygularının zedelenmesine yol açıyor, kültürel haklarının görmezlikten gelinmesine ek olarak bu artan yoksulluğun ivme kazanması ile Kürtlerin bu ülkenin asli unsuru olup olmadıkları tartışması, Türkiye gündeminden eksik kalmıyor ve barış önünde ciddi bir problem olarak yeniden ve yeniden üretiliyor.

Bölgede hızla artan işsizliğe, özellikle genç işsizliğine çözüm üretilemeyişi, kimliğin inkârı, dışlanma, devlete güvensizlik duygularını da beslemeye devam etmektedir. bölgeyi uzun süre oyalayan GAP yatırımlarının, bölgenin kendi ihtiyaçlarından çok, Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinin kullandığı enerji yatırımlarına odaklı olduğu ve mevzi gelişme fırsatları dışında bölgede radikal değişikliklere yol açmadığı, enerji ayağı tamamlanırken tarım ayağına dönük yatırımların sürüncemede kaldığı anlaşılmıştır. Bölgenin güneyi GAP ile oyalanırken Kuzeydoğu illeri için hiçbir şey yapılmamış, bu bölgeden göçler daha da hızlanmıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge nüfusunun yarısından fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluğun bir göstergesi olan yeşil kartla tedavi olan nüfus Türkiye genelinde , 2008'de 9,4 milyon olarak belirlenirken, bunların yüzde 46'sının, Doğu ve Güneydoğu'daki 21 ilde yaşadığı görülmektedir. Yeşil kartlılık oranı Hakkari, Ağrı, Van ve Bitlis'te nüfusun yarısını aşmaktadır.

Bölgede, çeşitli sektörlere bir yatırım hamlesi düşünülse bile, bu yatırımların olgunlaşması ve gelir yaratıcı sonuca ulaşması uzun bir zaman alacaktır. Oysa bölgenin çok acil kaynak girişine ihtiyacı vardır. Bu kaynak girişi hem bölge yoksullarının kendilerini adil bir toplumun eşit vatandaşları olarak hissetmeleri ve devlete güvenmeleri, hem de gündelik hayatlarını idame ettirmeleri için zorunludur. Kaynak girişi, bölgede talebi artırarak diğer ekonomik sektörlere de canlılık kazandıracaktır. Doğrudan Gelir Desteği, öncelikle bu bölgemizde uygulanmalı ve merkezi bütçeden, bölgedeki 1 milyon yoksul aileye her ay net asgari ücretin yarısı olan 200 YTL maaş bağlanmalıdır. Bu desteğin mali portresi olan 2,4 milyar YTL'dir ve 2007'de 203 milyar YTL'yi bulan Türkiye bütçe harcamalarının sadece yüzde 1'i

dolayındadır. Bu kaynak transferinin finansmanı, hem vergi, hem de harcamalarda yapılacak küçük düzenlemelerle kolaylıkla karşılanabilir. Doğrudan gelir desteğini, eğitimi özendiren "şartlı gelir transferi", sosyal hizmet karşılığı gelir transferi gibi sosyal politika unsurları tamamlamalıdır.

Bölgenin acil ihtiyacı sağlık, eğitim ve ulaşım altyapı yatırımlarıdır. Bu alanlara yapılacak yatırımlar bölge işgücünün vasfını geliştirerek çeşitli sektörlerde gelişmenin önünü de açacaktır.

Özellikle merkez ilçelere yoğunlaşan nüfusun kentsel hizmet ihtiyaçlarına karşılık verecek yatırımlar için destekler artırılmalıdır.

Değişirme ve iyileştirme faaliyetlerinin merkezi idare tarafından değil, yerel yönetimlerin karar ve inisiyatifi altında yürütülmesi, gerçekleştirilmesi temel prensip olmalıdır.

Kürt kökenli yurttaşların ağırlıklı yaşadığı bu bölgede; farklılığın reddedilmediği, farklılıkları meşru kabul eden bir siyasal, sosyal ve kültürel yaşam ortamı yaratılmalı, bunun için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmelidir .

Bölgede sanayiden çok, sınır ticaretini, turizmi ve tarımı geliştirici bir ekonomik program benimsenmelidir.

Bölüm 1

2008 Dünya Krizinde Derinleşme ve Türkiye'ye Etkileri

Dünya kapitalizmi son 30 yıldır teklıyor. Bu bazen geneli kapsıyor, bazen bir ya da birkaç ülkede yaşanıyor ama, küreselleşme arttıkça bulaşıcı etkisi de büyüyor. 1974-75 daralmasını, 1979-80'deki daralma izlemişti. 1984'teki Latin Amerika borç krizinin arkasından 1987'deki New York borsasının çöküşü gelmişti. Ardından, 1990-91'de yeniden bir ekonomik daralma yaşanmış, bunu 1994 Meksika "tekila krizi" izlemişti. 1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinden sonra depremin etkisiyle 1999'da Türkiye ekonomisi negatif büyüme yaşamış, ardından da 2000 sonu ile 2001'de tarihinin en derin krizlerini yaşamıştı. Aynı yıl Arjantin'de de mali çöküş ve kriz yaşanmış, ABD'de de "yeni ekonomi" çökmüştü. Şimdi, ayvanın büyüğü heybede!

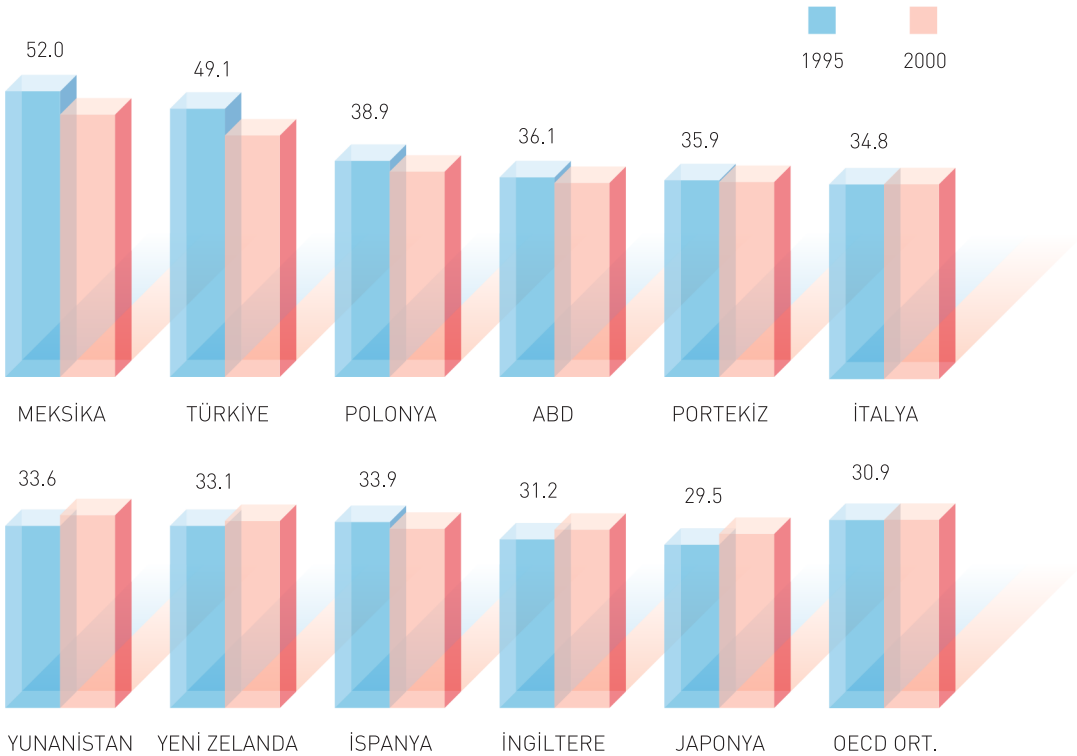
ABD'den başlayan ve tüm dünya ekonomisinde etkisi hissedilen bir iniş yaşıyoruz. Ancak, hangi anlamda, ne kadarlık bir "iniş" bu henüz bilinmiyor. Bir yıllık bir durgunlaşma ile güçlüklerin geçirilmesi mi? Ekonomilerin küçülmesi mi? Yoksa, finansal balonun gürültüyle patlamasını izleyen bir "çöküş" mü? 2008'in her yerde 2007'den "daha kötü" bir yıl olacağı genel kabul görüyor. Ancak, "daha kötü", durgunlaşmanın ötesine gidecek midir? Gidecekse ne kadar? Bugünden öngöremiyoruz.

2007 sonlarında Amerika'da patlak veren çalkantı, finans sermayesinin egemenliği altında biçimlenen kapitalizmin çürüyen, yozlaşan özelliklerini bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur. Düşen büyüme hızlarına rağmen abartılı tüketim tutkusu ve ölçsüz kazanç hırsları, finansal sistemi bir kumarhaneye dönüştürmüştü; düşük gelirli de içine çeken uzun vadeli konut kredilerinin yarattığı mali enstrümanlar dahi spekülasyon haline getirilmiştir; son finansal çalkantı da bu zincirin zayıf halkalarında patlak vererek sistemin tümüne yayılmaya başlamıştır.

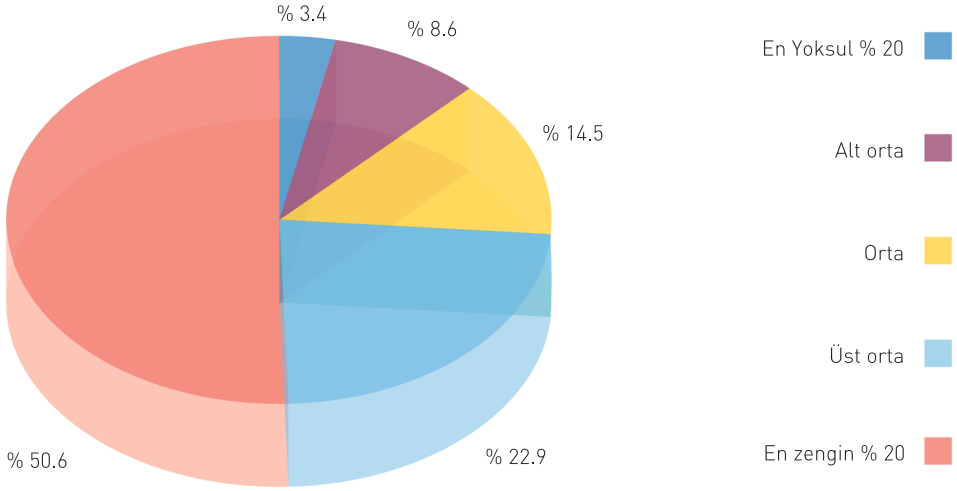
ABD, tam bir tüketim toplumu. Dünya ekonomisindeki büyüklüğü yüzde 25 dolayında olan ABD'nin, milli gelirinin yaklaşık yüzde 72'sini tüketim harcamaları oluşturuyor. Aynı ABD, gelir dağılımının en bozuk olduğu gelişmiş ülke aynı zamanda.

Meksika, Türkiye ve Polonya'dan sonra en bozuk gelir dağılımına sahip OECD üyesi ABD. Eşitsizliğin katsayısı gini oranı Meksika'da 0,52; Türkiye'de 0,49; Polonya'da 0,39 olarak belirlenirken dünya pastasındaki büyüklüğü yüzde 25 dolayında olan ABD'de de 0,36.

OECD Ortalamasının Üstünde Gelir Eşitsizliği Sıralaması (Gini Oranı)

ABD'de Gelirin % 20'lik Nüfus Dilimlerine Paylaşımı (2006)

Yüzde 20'lik nüfus dilimleri ile bakıldığında, ABD'de en zengin yüzde 20'lik nüfusun gelirin yüzde 51'ine yakınına tek başına el koyduğu, ikinci yüzde 20 ile beraber payın yüzde 74'e yaklaştığı görülüyor. Böylece gelir pastasının dörtte üçünün yüzde 40'lık nüfusça tüketildiği bir eşitsizlikler imparatorluğundan söz ediyoruz.

Alttakilerinin yoksulluğundan, üsttekilerin de aşırı iştahından, hane halkının tasarrufları, ABD'de uzun süredir çok düşük, hatta negatif. Tüketim harcamaları, özellikle alt ve düşük gelir gruplarında krediye dayanıyordu. Kredi köpüğü, 2000'li yıllarda da konut fiyatları yükselirken insanların evlerinde oluşan değeri düşük faizli ipoteklerle paraya çevirerek, harcamalarını güçlendirmeleriyle daha da büyüdü. Bu tüketimi, başta Çin ve Asya ülkeleri ihracatla sağlıyorlar. Cari fazla veren Asya ülkeleri, fazlalarını ABD'ye borç veriyor, yeni kredi olanakları yaratıyorlardı. Yeni mali enstrümanlar, kredi riskini, verenden piyasaya transfer ediyor, kredi vermek kolay ve adeta risksiz hale geliyordu. İşte son 10 yılda ABD'nin ve dünya ekonomisinin sözde güçlü büyümesi bu saadet zincirine dayanıyordu. Sonunda korkulan oldu, zincir kırıldı.

Kapitalizmin bütün derin krizleri bir depresyonu getirir. Sermaye büyük ölçüde atıl kalır, üretim ve yeniden üretim daralır, birkaç çeyrek üstüste negatif büyümeler yaşanır. Haliyle işsizlik artar ve reel gelirler düşer. K. Marks'ın Kapital'de, "kapitalistlerin kapitalistler tarafından mülksüzleştirilmesi" adını verdiği, el değiştirmeler, satın almalar; büyükbalığın küçüğü yutması böyle dönemlerde hızlanır. Devlet, krize müdahaleye çağırılır, maliye politikaları ile krizin etkisini hafifletmeye çalışır, kamusal kaynaklar sosyal harcamalardan kriz giderici alanlara kaydırıldığı için toplum ikinci bir yoksullaşmaya maruz kalır. Şimdi dünya bütün bunları yaşamamanın eşliğinde.

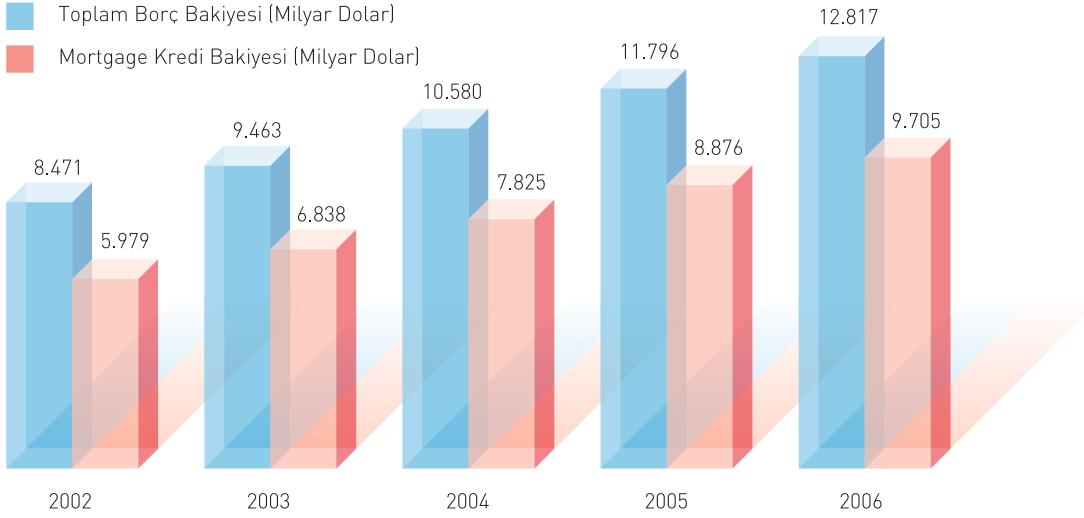
Dünya finans piyasalarında 2007 ortalarından bu yana yaşanan çalkantının boyutlarını özetleyelim: ABD ekonomisi 2007 yılının ilk üç çeyreğinde sırasıyla yüzde 1,5; yüzde 1,9 ve yüzde 2,8 oranlarında büyümüşü. Yüksek riskli konut kredilerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin endişelerin artmasıyla, 2007 yılı Ağustos ayında finansal piyasalarda çalkantı yaşanmış, gerek konut piyasalarını gerekse kredi piyasalarını etkileyen çalkantı sonrasında Eylül ayı sonu itibarıyla toparlanma gözlenmişti. Ancak Kasım ayından itibaren finansal piyasaların tekrar bozulması ekonomik büyümenin görünümüne ilişkin belirsizlikleri artırdı. Son çeyrek büyümesi, yıllık bazda yüzde 2,5 olarak açıklandı.

Michigan Üniversitesi Tüketici Güven Endeksi'nde yılın son aylarında görülen belirgin düşüş, tüketicilerin önümüzdeki bir yıllık dönemde kişisel harcamalarına ve iş koşullarına ilişkin olarak daha karamsar bir beklenti içinde olduklarına işaret etmekteydi. Benzer eğilim reel kesim güvenini yansıtan ISM (The Institute for Supply Management's purchasing manager) endeksinde de görülüyordu. Çalkantıya kaynaklık eden ABD kökenli riskli konut kredileri (Subprime mortgage loans) hem konut finansman şirketlerinin hem de onlara kredi açmış olan bankaları dibe çekti, büyük zararlar verdi. Global bankaların bu krediler dolayısıyla uğradığı zarar 2008 başında 135 milyar dolar olarak açıklanıyordu. Ama bununla kalmayacaktı. ABD'nin en büyük bankacılık grubu Citigroup sadece iki çeyrekte 25 milyar dolar zarar etti. Bankaların bu sarsıntısı, beraberinde genel bir kredi darboğazı yarattı. Son birkaç yıldır Türkiye'ye de yarayan küresel likidite bolluğunun sonuna gelindi. Kredi ile çalışan bütün şirketler sıkıntıya girdi. Borsalarda ciddi düşüşler yaşandı. 2008 yılının ilk üç haftasında dünya borsaları ortalama yüzde 20 değer yitirdi. Yani borsalarda kote şirketler 5 trilyon dolar değer kaybına uğradılar.

Finansal alanda yaşanan bu çalkantıya, ABD ekonomisinin bir daralmaya (resesyon) doğru yöneldiğine ilişkin veriler eklenince krizin ayak sesleri de duyulmaya başlandı. ABD'de hane halkı borçları 13 trilyon dolara yaklaşırken bunların 10 trilyon dolara yakını mortgage kredileri oluşturuyor. Riskli konut kredileri dolayısıyla sarsılmış olan inşaat piyasasında yüzde 25 gerileme gözlemlendi.

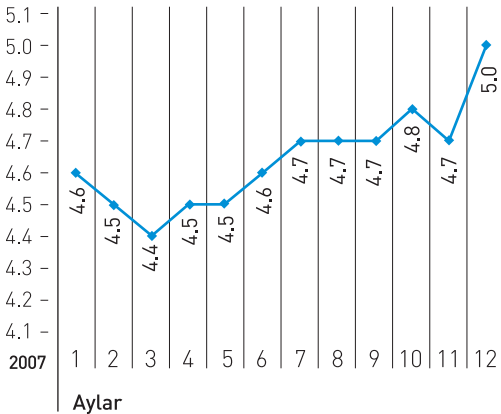

ABD'de Hane Halkının Borçlanması ve Konut Kredileri

ABD'de işsizlik 2007 Aralık ayında aniden yüzde 5'e sızdı. İşsizlik oranlarında son dönemde kaydedilen ani yükseliş, yüksek riskli konut kredisi piyasasında hızlanarak devam eden altüst oluş, yatırım ve tüketim harcamalarının canlılığını yitirmesi, kredi piyasalarındaki daralma, mali kuruluşların bilançolarındaki bozulma gibi etkenler, önümüzdeki dönemde Amerikan ekonomisinde büyük bir durgunluk yaşanacağı olasılığını güçlendiriyor.

ABD'de İşsizlik Oranı 2007 %

ABD'nin dünya ekonomisinin dörtte biri büyüklüğünde olduğu düşünülürse, ABD'deki krizden dünya ekonomisinin ağır şekilde etkileneceği bir gerçek. Bunun farkında olunarak, Fed, diğer merkez bankaları ile koordinasyon içinde olmaya büyük önem veriyor.

Fed tarafından 12 Aralık 2007 tarihinde yapılan duyuruda; İngiltere Merkez Bankası (BoE), Avrupa Merkez Bankası (ECB), Kanada Merkez Bankası (BoC) ve İsviçre Merkez Bankası (SNB) ile

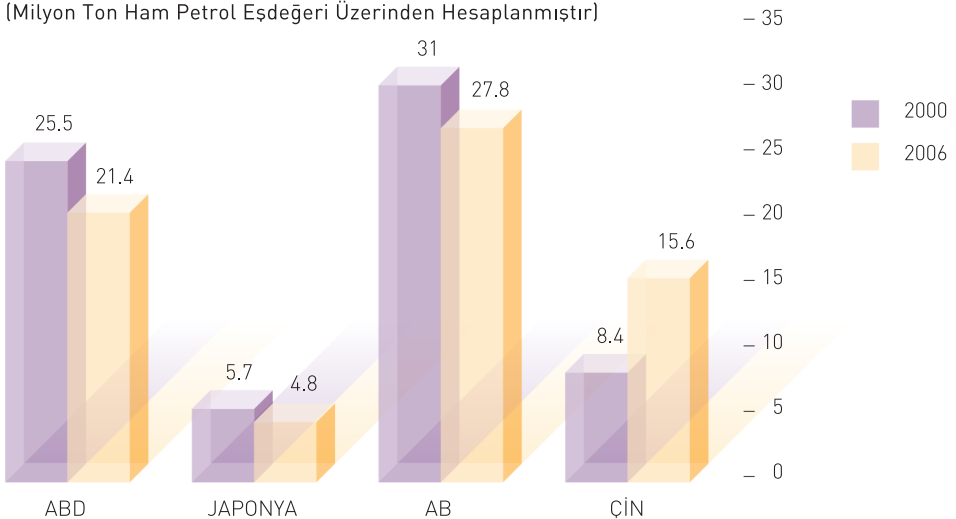
eşgüdümlü hareket edilerek, bankaların kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik olarak Vadeli İhale Kolaylığı (Term Auction Facility-TAF) programının uygulanmasına karar verildiği ve bu yolla ilgili ülke iç piyasalarına likidite sağlanacağı bildirildi. Bu çerçevede, Fed, 2007 yılı Aralık ayında piyasaya toplam 40 milyar ABD doları likidite sağladı, Ocak ayında bu miktarın 60 milyar ABD doları olması kararlaştırıldı.

Küresel finansal koşulların daha da bozulması durumunda küresel talebin ve ABD dolarının izleyeceği yön, ABD cari açığını daha da olumsuz yönde etkileyebilecek. Mevcut durumda, Amerikan ekonomisine ilişkin beklentilerin ve gelişmelerin, küresel gelişmeleri büyük ölçüde belirleyeceği; buna karşın, diğer ülkelerin küresel gelişmelere katkısının söz konusu ülkelerin Amerikan ekonomisindeki gelişmelerden ne ölçüde etkilendiklerine bağlı olacağı açık. Bir diğer deyişle, küresel gelişmeler, özellikle Avrupa ülkeleri ve Asya ülkelerinin Amerikan ekonomisindeki gelişmelere eşlik edip etmeyeceğine göre şekillenecek. Bu nedenle, bu dönemde söz konusu ülkelerin de mercek altına alınması gerekiyor. IMF 2007-2008 için iyimser öngörülerini revizyondan geçirdi; iki yıl önce yüzde 3 dolaylarında büyüyen metropol ekonomilerinde büyüme hızlarının 2008'de yüzde 1.5 civarına ineceğini (yani "durgunlaşacağını") ileri sürdü.

Dünya ekonomisine egemen blokların güçlerini anlamada kullandıkları enerji bir ölçüt olabilir. Kullanılan dünya enerjisinin bloklara dağılımına bakıldığında ABD'nin payının 2000'den 2006'ya yüzde 25-21 bandında değiştiğini, AB'nin de yüzde 31-28 bandında yer aldığını görüyoruz. Söz konusu dönemde payını neredeyse bir kat artırarak yüzde 16'ya çıkararak Çin, yıllık yüzde 10'ları aşan büyüme oranı ile dikkatlerin merkezi. Japonya ise payından kayba uğrayarak yüzde 5'in altına gerilemiş durumda.

Enerji Kullanımında Bloklar 2000-2006

(Milyon Ton Ham Petrol Eşdeğeri Üzerinden Hesaplanmıştır)

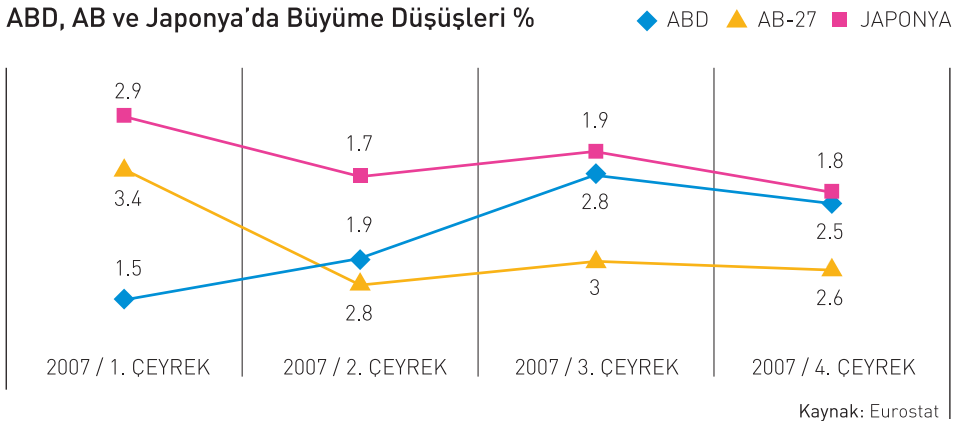

Avrupa Birliği'nde Enflasyon Korkusu

Bu çerçevede, Avro bölgesi ülkeleri incelendiğinde, mali piyasalardayaşanan dalgalanmaya rağmen, söz konusu ülkelerde kredi piyasalarında daralma gözlenmediği ancak son çeyrekte ekonominin iniş geçtiği görüldü. AB-27'nin önceki çeyreklerde yüzde 3 ve üstünde seyreden büyümesi son çeyrekte yüzde 2,6'ya düştü.

Kârlılık oranlarının yükselmesi, toplam istihdamın artması, işsizlik oranlarının son 25 yılın en düşük seviyelerinde seyretmesi gibi gelişmeler önümüzdeki dönemde Avro bölgesi büyümesi üzerinde bölge içi etkenlerin yarattığı risk algılamasını azaltıyordu. Ancak, ABD ekonomisindeki durgunluk ihtimali ve buna ek olarak ham petrol, gıda ve ana metal fiyatlarına ilişkin belirsizlikler, Avro bölgesi büyümesi üzerinde bölge dışı etkenlerin yarattığı risk algılamasını artırmış bulunuyor.

ABD, AB ve Japonya'da Büyüme Düşüşleri %

2008 ve 2009 büyüme rakamlarının potansiyel büyüme etrafında gerçekleşeceği öngörülmekle birlikte, Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimali karşısında, Avro bölgesi büyümesinin de beklenildiği ölçüde gerçekleşmeyeceği paylaşılan bir kanı. Nitekim, Avro bölgesi İmalat Sanayi Güven Endeksi'nin (PMI), büyüme oranlarına paralel hareket ettiği ve Amerikan ekonomisine ilişkin Reel Kesim Güven Endeksi (ISM) ile de benzer eğilimde olduğu görülüyor.

2007 yılı Aralık ayı Avro bölgesi Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksi (HICP) artış oranı fiyatların artacağı sinyallerini verdi bile. Para ve kredi hacminde tahminlerin ötesinde gerçekleşen genişleme, orta ve uzun vadede daha büyük enflasyonist risk unsurları olacak.

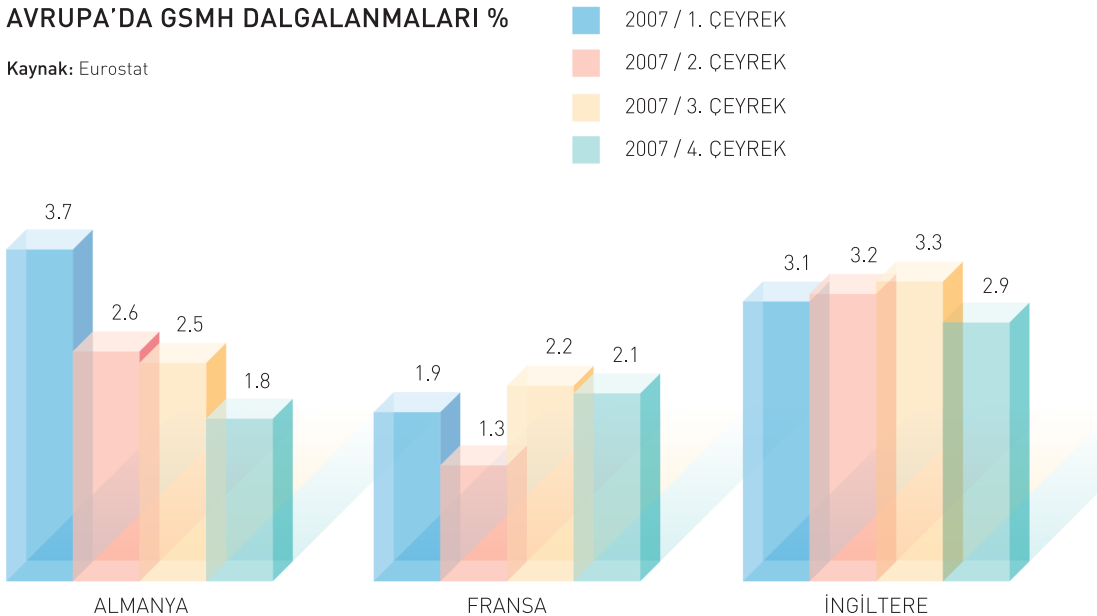
Avrupa Merkez Bankası ECB Yönetim Konseyi 2008 yılı Ocak ayında yaptığı toplantıda, enflasyon üzerindeki risklere önceki aylara kıyasla daha belirgin bir vurgu yaptı ve ABD gibi faiz indirimine gitmedi, politika faiz oranlarını sabit tuttu. Öte yandan, ECB, 2008 yılı boyunca enflasyon oranının hedef seviye olan yüzde 2'nin üzerine çıkacağını kabul etmiş bulunuyor. ECB, özellikle Almanya'daki ücret görüşmelerine vurgu yaparak fiyat istikrarını bahane edip kriz koşullarında anti-sendikal tutuma davetiye çıkarmaktadır. Bu da krizin yükünü ücretlilere yıkma niyeti dolayısıyla Avrupa'da sınıf mücadelesinin artacağı öngörüsüne götürmektedir.

AB'nin kendi içine göz atıldığında, ABD çalkantısından en çok etkilenen ve inişe geçenin Almanya olduğu dikkat çekiyor. Özellikle 2007'nin son çeyreğinde bu görülüyor. Durum, İngiltere için de aynı. Fransa, kuyruğu dik tutmaya çalışsa da gelişmelerden tedirgin.

Konut kredileri krizinden Avrupa bankaları şimdiden ağır yaralar aldı. ABD kökenli riskli konut kredileri (Subprime mortgage loans) ile ilgili kağıtlara bulaşan Avrupa

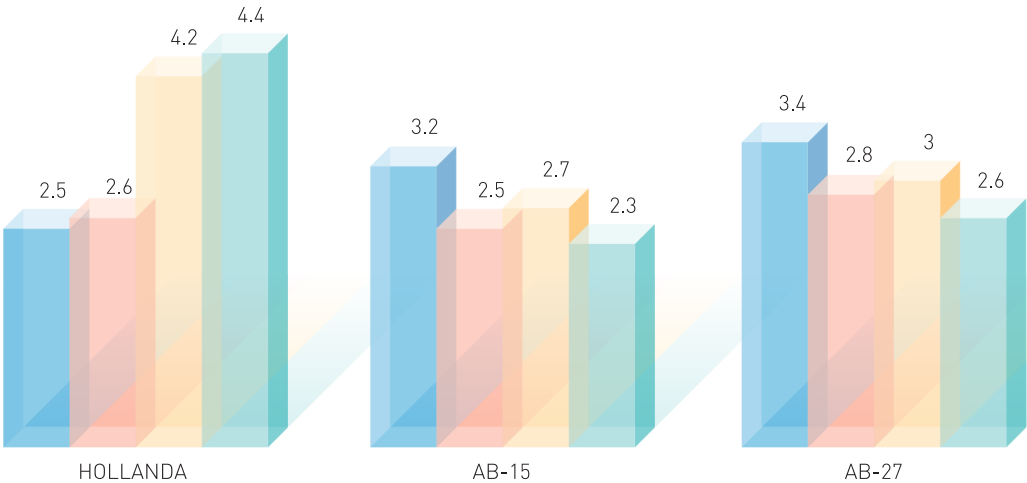
AVRUPA'DA GSMH DALGALANMALARI %

Kaynak: Eurostat

bankaları ard arda zarar açıkladılar. Avrupa'nın en büyük bankası İsviçreli UBS bu yüzden 14 milyar dolar zarar ettiğini açıkladı, son iki çeyrekte toplam 18,4 milyar dolar zarar ilan etti. Fransa'nın en büyük bankalarından Société Générale, bir personelinin sahteciliğinin bankaya 7,2 milyar dolar zarara mal olduğunu açıkladı, ama bunun başka bir şeyi gizlemek için uydurulmuş ya da büyütülmüş bir gerekçe olduğu yaygın bir kanı. Banka, bu skandalın dışında, konut kredileri krizi dolayısıyla 2,5 milyar dolar zarara uğradığını açıkladı.

Konut piyasalarındaki balonun yol açtığı kriz Avrupa'nın bazı ülkelerinde de (en azından İspanya, İrlanda, Britanya) ABD'dekine benzer bir gelişme gösteriyor. Bu ülkelerden İngiltere'de bu alanda uzmanlaşmış olan Northern Rock bankası bir süre önce paralarını çekmek isteyen mevduat sahiplerinin hücumuna uğradı. İngiltere merkez bankası Bank of England, bankaya 51 milyar dolar kredi, mevduat sahiplerine de 30 milyar dolarlık garanti vermek zorunda kaldı. Ama bunlar da yetmedi. Özelleştirmenin kalesi olarak görülen İngiltere, büyük bir ekonomide modern zamanların ilk devletleştirmesine imza attı. Northern Rock 18 Ocak'ta "geçici olarak" devletleştirildi. İngiltere Maliye Bakanı Alastair Darling, devletleştirme kararının özel sektörden gelen iki ciddi teklifin bankanın gerçek değerini karşılamaması sonucunda alındığını belirtti. Bu arada, Northern Rock'ın hisselerinin borsada işlem görmesine de ara verildi. Devletleştirme kararının, İngiltere devlet bütçesine 100 milyar sterlin yük getireceği bildiriliyordu. Northern Rock'un kamulaştırılması demek, aslında ilk parti zararın toplumsallaştırılması anlamını taşıyacaktı.

Japonya Tedbirli

Japonya, ABD'de olanları biraz ihtiyatlı yaşayarak karşılılamaya çalışıyor, tedbiri elden bırakmıyor. 2007 yılının ilk iki çeyreğinde, önceki çeyreklere göre yıllık bazda sırasıyla yüzde 2,8 ve yüzde 1,6 oranında büyüyen Japonya ekonomisi, üçüncü çeyrekte yüzde 2 oranında büyüdüktan sonra son çeyreği 1,8 ile biraz geride kapadı. Japonya ekonomisinde yavaşlamaya yol açan etkenlerin başında, küresel ekonomide, özellikle ABD ekonomisinde yaşanan durgunluğa ek olarak, konut yatırımlarında (yüzde 11,3) ve sabit sermaye harcamalarında (yüzde 1,3) meydana gelen düşüşler var.

Küresel ekonomide yaşanan sorunlara bağlı olarak kredi piyasalarında oluşan tedirginliğin, Japon firmalarını daha ihtiyatlı hale getirdiği ve yatırımları bekletemeye yönelttiği gözlemlendi. Yatırım harcamalarında kaydedilen düşüşe karşın, net ihracatta yüzde 27,5 oranındaki artış büyümedeki düşüş hızını yavaşlattı. Söz konusu net ihracat artışı, özellikle Asya ülkeleri kaynaklı talep artışından ileri geldi. Japon tüketici fiyatları 2007 yılının ilk dokuz ayında yüzde 0,1 oranında azaldı. Yılın son çeyreğinde ise beklendiği gibi tüketici fiyatları artış oranı, enerji ve ulaşım fiyatlarındaki artışın etkisiyle tırmanışa geçti. Sanayi üretiminin (yüzde 2,8) yılın ilk yarısına göre artış eğiliminde olması ve işsizlik oranının (yüzde 3,8) düşmesi tüketim harcamalarının canlanmaya devam edeceğini gösteriyor. Diğer taraftan, küresel gelişmelere bağlı olarak enerji fiyatları artışının süreceğine yönelik beklentiler, tüketici enflasyonunun artmaya devam edeceği beklentisini güçlendiriyor.

Japonya Merkez Bankası (BoJ), konut piyasasındaki durgunluğa, enerji fiyatlarındaki yükselişe ve küresel belirsizliklere rağmen, küresel büyümenin devam etmesi sayesinde ılımlı büyüme gerçekleştiğini ve firmaların üretim kapasitelerini ayarlamakta herhangi bir baskı altında olmadığını, konut piyasasında yaşanan durgunluğun ise geçici olduğunu açıkladı; bu koşullar altında gecelik faiz oranını yüzde 0,5 oranında sabit tutmaya karar verdi.

Çin'de Zorunlu Yavaşlama

ABD ekonomisinin 2008 yılında durgunluğa girme ihtimali karşısında, Çin ihracatında azalış ve buna bağlı olarak Çin ekonomisinin büyüme hızında az da olsa bir gerileme bekleniyor. Çin ekonomisinde aşırı ısınmanın devam etmesi ve kuraklığa bağlı olarak meydana gelen gıda fiyatlarındaki artma eğilimi, 2007 yılı Ekim ve Kasım aylarında yıllık enflasyon oranının sırasıyla yüzde 6,5 ve yüzde 6,9 olarak gerçekleşmesi ile sonuçlandı. Gerek yüksek enflasyon rakamları gerekse aynı dönemde konut fiyatlarının yüzde 6 ile son altı yılın en yüksek oranında artmış olması ekonominin ısınma sürecinin devam ettiğine işaret ediyor. Bu çerçevede,

Çin Merkez Bankası (PBC), 2007 yılında izlenen temkinli duruşun 2008 yılından itibaren sıkı duruşa dönüşeceğini açıkladı ve 2007 yılı Aralık ayı sonunda yapılan para politikası toplantısında 1 yıl vadeli mevduat faiz oranını 27 baz puan artırarak yüzde 4,14'e yükseltti.

Gerek faiz artışları gerekse Çin ihracatında yüzde 20 dolayında payı olan ABD ekonomisinin 2008 yılında durgunluğa girme ihtimali, Çin ihracatında azalışa, Çin'in büyüme hızında düşüşe yol açacak. Buna göre, Çin ekonomisinin 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla yüzde 11,4 ve yüzde 10,7 oranında büyüyeceği tahmin edilse de bunun daha aşağı inmesi muhtemel.

Sonuç olarak, 2008 yılına ilişkin küresel ekonominin görünümünü temel olarak Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimali ve olası durgunluğun etkilerinin giderilmesinde Avrupa ve Asya ülkelerinin rolü önemli olacak. 2007 yılı Kasım ayında finansal piyasalarda gerçekleşen son dalgalanmaya kadar, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimalinden olumsuz etkilenmeyeceği ve Asya ülkelerinin hızlı büyüme oranlarını koruyarak, küresel ekonomik büyümeyi sürdürmede telafi edici yönde hareket edeceği beklentisi yaygındı. Ancak, mevcut durumda, Çin başta olmak üzere Asya ülkelerinin ABD'ye karşı net ihracatçı konumda olmaları nedeniyle, Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimalinin Asya ülkelerinin ihracatında azalışı da beraberinde getireceği, ABD dolarındaki düşüş eğiliminin söz konusu ülkelerin ihracat gelirlerindeki azalışı daha da hızlandıracağı tahmin ediliyor. Bu duruma ek olarak, Çin ekonomisinde aşırı ısınmaya ilişkin göstergeler neticesinde para politikasının sıkılaştırılacağı sinyali büyüme oranlarının daha keskin düşmesiyle sonuçlanabilecek. Ayrıca, AB ülkelerindeki büyümeye ilişkin tahmin rakamlarının 2007 yılı Kasım ayından bu yana sürekli olarak aşağı yönde revize edilmesi, AB'nin de Amerikan ekonomisindeki durgunluk ihtimalinden olumsuz yönde etkileneceğine işaret ediyor.

Emtia Fiyatları

Amerikan ekonomisindeki olumsuz görünüme, özellikle Asya ülkelerinin de eşlik etmesi ihtimali altında, önümüzdeki dönemde petrol fiyatları başta olmak üzere enerji ve emtia fiyatlarının izleyeceği seyir, Amerikan ekonomisindeki olası durgunluğun etkilerinin küresel ekonomiler üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli. İlk verilere göre, önümüzdeki dönemde gıda ve altın fiyatlarının yukarı, ham petrol ve metal fiyatlarının da aşağı seyretmesi bekleniyor.

Gıda fiyatları: Son dönemlerde gıda fiyatlarında yaşanan hızlı artışlar, enerji fiyatları ile birlikte, küresel enflasyon oranlarındaki artışın en önemli alt kalemleri olarak

gerçekleşti. Mısır ve buğdayın alternatif yakıt üretiminde kullanılmaya başlanması ve kuraklık, söz konusu hammadde fiyatlarının yükselmesinde yapısal olarak en önemli belirleyici unsurlar oldu. Buna ek olarak, Çin ve Rusya'nın yerel ekonomilerindeki gıda enflasyonunu bastırabilmek amacı ile tahıl ihracatına vergi koyması ve ABD'de mısırdan üretilen etanolde vergi indirimine gidilmesi geçtiğimiz dönemde mısır ve buğday fiyatlarındaki artışın diğer bir önemli nedeni oldu. Artan talebe ek olarak ortaya çıkan arz yönlü sıkıntılar spekülasyoncuların ilgisini çekmekte ve fiyat hareketlerinin daha da sertleşmesine neden olmaktadır. Söz konusu gelişmeler ışığında, önümüzdeki dönemde de tarımsal hammadde fiyatlarının enflasyon oranlarını yukarı yönlü tehdit eden önemli bir alt bileşen olması bekleniyor.

Altın: Gelişmiş ülke mali piyasalarında yaşanan dalgalanmanın devam etmesi, bu ülkelerde enflasyon oranlarında gözlenen artış ve büyüme performanslarına ilişkin belirsizlikler ile ABD dolarında son dönemlerde gözlenen hızlı değer kayıpları, altın fiyatlarının 14 Ocak 2008'de 904,1 ABD doları/Troy ons ile tarihi zirve değerine ulaşmasıyla sonuçlandı. Altın fiyatlarının yakın dönemdeki seyrinin büyük ölçüde ABD dolarının diğer temel para birimleri karşısındaki hareketine, konut piyasaları kökenli finansal çalkantının şiddetine, enflasyon oranlarının önümüzdeki dönem seyrine ve küresel risk iştahını etkileyecek gelişmelere bağlı olması bekleniyor. Özellikle son dönemlerde sigorta şirketlerinin portföylerinde daha fazla yer tutan altın, söz konusu risklere karşı koruma (hedge) sağlıyor, bu durum da altın fiyatlarının yukarı yönlü seyrini artırıyor.

Ham petrol: ABD ekonomisinde beklenen olası durgunluğun dünya ekonomisini ne ölçüde etkileyeceği, Nijerya'da yaşanan jeopolitik belirsizlikler, kış koşulları ve özellikle ABD petrol stoklarındaki beklenmeyen gelişmeler, ham petrol fiyatlarında yukarı veya aşağı yönlü ani hareketleri tetikleyecek en önemli unsurlar. Uluslararası ham petrol fiyatları 2 Ocak 2008 tarihi itibarıyla 97,8 ABD doları/varil seviyesinde işlem görerek tarihi zirve değerine ulaşmıştı. Şubat'ta 100 doların üstüne çıktı.

ABD ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) stoklarında halihazırda devam eden hızlı gerilemeler, Nijerya'da yeniden başlayan jeopolitik belirsizlikler ve Çin rafinerilerinde geçtiğimiz dönemde rekor seviyede üretimler sonucu Çin ham petrol stoklarındaki azalışlar ham petrol fiyatlarındaki artış eğilimini keskinleştiren faktörler.

Metal fiyatları: Önümüzdeki dönemde, dünya ekonomisi büyüme oranlarında ABD konut piyasası kökenli olası yavaşlamalar ve ana metal stok rakamlarının olumlu seyrinin devamı ile ana metallerin fiyat artışlarında yavaşlamalar bekleniyor.

Krizin para ve bazı maliye politikaları ile yakın zamanda geçitirilebileceğine kimse inanmıyor. Vadeli işlemler piyasasının göstergeleri, ABD'de konut fiyatlarının en az yüzde 20 daha düşeceğini gösteriyor. Bu, milyonlarca ABD'li yoksulun, siyahilerin, Latinoların evlerinin haczi demek. Ama bununla elbette kimse ilgilenmiyor. Önemli olan bankalara ne olacağı. Yalnız ABD'li tüketicinin konut fiyatlarının düşüşü dolayısıyla kendini içinde bulunduğu aşırı borçluluğun tüketim harcamalarını azaltması herkesi ilgilendiriyor, çünkü bu durum, ABD'de ekonomik durgunluğu körükleyecek. ABD ekonomisindeki keskin yavaşlama, ABD ithalatının daralması yoluyla öteki ülkelerin büyümesini de vuracak. Kredi darboğazı şirket iflaslarının yükselmesine yol açarak krizi daha da yaygınlaştıracak.

Bütün piyasa, liberalizm söylemlerine karşın, kriz kapıya dayanınca, devlet ekonomiye müdahaleye hemen davet edildi; hem para hem maliye politikaları ile kriz yangınına söndürmeye çağırıldı. ABD'de Federal Reserve, AB'de Avrupa Merkez Bankası, Britanya'da Bank of England, Japonya'da Japonya Bankası altı aydır yüz milyarlarca doları piyasaya pompalayarak "likidite darboğazı"ni geçitirmeye çalıştılar. Sosyal harcamalara ayrılması pekala mümkün bu kaynakları, şirketleri, bankaları kurtarmak için kullandılar. Federal Reserve faiz oranlarını adım adım indiriyor. Ama altı aydır paranın ucuzlatılması ve bollastırılması için alınan bu önlemler, dünya ekonomisinin 2008'e daha da çalkantı içinde girmesine engel olmadı.

Amerikan ekonomisinin enflasyonist bir ortamda durgunluğa girmesi ve kredi piyasalarındaki daralmanın istenildiği düzeyde giderilememesi ihtimaline karşın para politikasının oyun alanının yeterince geniş olmaması önemli bir açmaz olarak nitelendiriliyor, bu noktada, genişletici mali politikaların da devreye girmesi gerekli görülüyor. Nitekim, Fed Başkanı Ben Bernanke, 17 Ocak 2008 tarihinde Amerikan Senatosu Bütçe Komitesi'nde yaptığı konuşmada, ivedilikle "mali uyarıcı paketi" hazırlanması gereği üzerinde durdu. 18 Ocak 2008 tarihinde ABD Başkanı George W. Bush tarafından yapılan açıklama ise söz konusu paketin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın yüzde 1'i düzeyinde, başka bir diğer deyişle, 145 milyar ABD dolarına varabilecek bir vergi indirimi olabileceği sinyallerini verdi.

Böylece, para politikalarını maliye politikaları izledi. Bush 18 Ocak Cuma günü 160 milyar dolarlık bir destek paketi açıkladı. Kamu harcamalarını artırmak neo-liberalizm için tabu olduğundan, Bush vergi indirimi yoluna gitti. Ancak, borsaların buna reaksiyonu 21 Ocak Pazartesi günü düşüşe geçmek oldu. Bunun üzerine ertesi gün, yani 22 Ocak'ta Fed bankalara kredi faiz oranını 0,75 yüzde puanı düşürdü. Fed'in olağan toplantısına daha bir hafta varken, ABD merkez bankası bu bir haftayı bekleyemedi ve son çeyrek yüzyılın en büyük faiz indirimini gerçekleştirdi. Aradan sadece sekiz gün geçtikten sonra 30 Ocak'ta Fed olağan

toplantısında faiz oranını bir kez daha, bu sefer 0,5 puan düşürdü. Yani sekiz gün içinde 1,25 puan. Bu sayede ABD faiz oranı altı ayda yüzde 5,5'ten yüzde 3'e düşmüş oldu.

Dünya çapında enflasyonun da yükselme eğilimi gösterdiğine ilişkin verileri öne sürerek, kimileri, Fed'in faizleri böylesine hızlı düşürmesinin enflasyonu azdıracığı için yanlış olduğunu söylüyor. Avrupa Merkez Bankası enflasyonla mücadelenin daha büyük öncelik olduğu düşüncesiyle faiz oranlarını indirmeyi reddediyor. Japonlar için de bu söylenebilir. Böylece, dünyanın farklı egemenlerinin, krizi kontrol altına almak için hangi stratejinin doğru olduğu konusunda kendi içinde "ortak akıl" oluşturamadıkları görülüyor.

Dünya ekonomik krizi eğer bir depresyona dönüşürse, yani kriz geçici değil uzun soluklu ve derin olursa, "küreselleşme" stratejisi ve neo-liberalizm büyük bir darbe yiyecektir. Dünya ekonomisinin bölünmesi yönünde bir dinamik harekete geçecek, buna önce ekonomik alanda, ardından politik konularda milliyetçilik eşlik edecektir.

Türkiye'ye Etkiler...

Dünyanın "global bir köy" haline geldiğini işlerine geldiği zaman vurguyla söyleyenler, krizin bulaşıcılığı sözkonusu olduğunda, "Bize ulaşmaz, bizi etkilemez" türü yavan ve desteksiz reaksiyonlar verdiler. Bunların başında tabii ki Türkiye'nin Başbakanı ve bakanları geliyordu.

Bir tür global karanlıkta korkmadığını belirtmek için ıslık çalma çocukluğuna benzeyen bu tavır, derece derece birçok ülkede var. ABD'deki hapşırmanın kendilerini nezle etmeyeceğini sanan AB, anında resesyona etkisi altına girdi.

İddia, yükselen Çin, Hindistan gibi pazarların, bu dönemin ayakta kalan ve direnen ülkeleri olacağıydı.

Niye, neden? Dünya ekonomisinin dörtte birini oluşturan ABD resesyona girmişken, onunla iç içe olan AB'de resesyona ayak sesleri hızla duyulurken, bu iki blokun "tedarikçisi" Çin ve Hindistan nasıl durgunluğun dışında kalacaktı? Ham petrol, doğalgaz başta olmak üzere hammadde üreten Rusya ve Ortadoğu ülkeleri nasıl sürecin dışında kalacaklardı ?

Dipten gelen dalganın ergeç kendilerine geleceğinden bihaber görünmeyi tercih eden "çevre ülkeleri" nde "zengin piyasalardan çıkan para bize gelirse, işimize bile yarayabilir" rehaveti bir başka ironi. ABD'de ve Avrupa'da daralan iç talebin, çevre

ekonomilerini ihracattan başlayan bir durgunlaşma sürecine yönelteceği gerçeği ile çoğu ülke yüzleşmek istemiyor.

Büyük finansal piyasalardaki zararlarını kapatmaya çabalayan global bankaların çevre ekonomilerine açmış oldukları kredileri geri çağırmaları, tahsile geçmeleri pek muhtemel. Başkalarının paralarını kolay kolay riske edemeyecek fon yönetimlerinin, "yükselen piyasa ekonomileri"ndeki plasmanlarından çıkmaları da her an gündemde.

Bu olasılıklardan her biri, çevre ekonomilerinin, durgunlaşma, finansal kriz, ekonomik kriz süreçlerinden en azından birine; en kötüsü de zincirleme olarak her üçüne birden sürüklenmesi anlamına gelebilir.

Global karanlıkta ıslık çalarak, başlarını aylarca türban teranesine gömenlere beklenen çıkışı, biraz geç de olsa TÜSİAD yaptı. TÜSİAD, 2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi başlıklı raporunda,

"Dünya ekonomisinde büyümenin belirleyicileri yavaşlamaya işaret etmektedir. Uzun dönemde dünya ekonomisinin içinde bulunduğu son hızlı büyüme döneminin de artık sonuna gelinmiştir" tesbiti yapıyor ve şöyle devam ediyordu rapor; "ABD ekonomisinde son verilerin işaret ettiği resesyon olasılığı bir yana, Avrupa ve Japonya'nın da aralarında olduğu bir çok gelişmiş ülke ekonomisinin 2008 yılında yavaşlaması beklenmektedir.

Dünya ekonomisindeki bu yavaşlamanın gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme ile kısmen dengelenmesi beklenmektedir. Dünya ekonomisindeki büyümenin yarısından fazlası gelişmekte olan ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya ve diğer petrol ve doğalgaz üreticisi ülkelerdeki yüksek büyüme süreci devam etmektedir. Bu ülkeler, güçlü yüksek ekonomik performanslarını koruyabilmek konusunda Türkiye'ye oranla daha başarılıdır. Uluslararası finans piyasalarında, ABD kaynaklı yüksek riskli konut kredileriyle başlayan ve giderek derinleşme eğilimi gösteren sorunlar, 2008'in ilk yarısında da ağırlığını artırmaya devam edecektir. Bu gelişmeler sonucunda, uluslararası finansal piyasalarda fonların gelişmiş ülke pazarlarına dönmesi, uzun dönemdir süregelen likidite bolluğunun sonuna gelmesi ihtimal dahilindedir. Bu koşulların gerçekleşmesi durumunda, Türkiye'nin cari açığını finansman imkânları zorlaşacaktır. Dış tasarruflar üzerine gelecek bu kısıt, yüksek büyüme süreci açısından da önemli sonuçlar doğuracaktır. 2002-2006 döneminde gelişmekte olan ülkelere giren sermaye miktarı 1,8 trilyon dolar olmuştur. Küresel likiditenin artması, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerine

önemli bir destek sağlamıştır. Türkiye'nin yakaladığı yüksek büyüme-düşük enflasyon başarısında, söz konusu sermaye girişlerinin büyük bir katkısı olmuştur. Yurtiçi tasarrufların yetersizliği karşısında, uluslararası sermaye akımları, yüksek büyüme sürecinin finanse edilebilmesine imkân sağlamıştır. Küresel ekonomideki bu gelişmeler, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde büyümesini finanse etmekte zorluklarla karşılaşabileceğine işaret etmektedir".

TÜSİAD'ın bu saptamaları karşısında AKP iktidarı umursamaz davrandı, ekonominin yapı taşlarının sağlamlığından dem vurmakla yetindi. Açık olan, Türkiye'nin bu çalkantıdan doğrudan etkileneceğidir. Bu, ekonominin, dünya ekonomisi ile son yıllarda artan bütünleşmesi ile ilgili bir saptamadır. Şöyle ki;

- Dünya ekonomisi ile dış ticaret hacmini 265 milyar doların üstüne çıkardı. Bu, milli gelirin yüzde 53'ü dolayında bir dış ticaret hacmi demektir. İhracat, ithalata büyük ölçüde bağımlı. İhracata talep azalırsa büyüme de düşer.
- Dış borç stoku 250 milyar dolara yaklaşıyor. Yüzde 63'ü de özel kesimin.
- Doğrudan yabancı sermaye ve sıcak para girişleri yıllık 45 milyar doları bulmuş ve ekonomi bu dış kaynak girerse büyüyor, girmezse küçülüyor.
- Borsada yabancılar yüzde 70'e yakın pay sahibiler.
- Türkiye, dış ticaretinin yarısından fazlasını AB'ye odaklamış durumda. AB-7'den talep düşerse, ekonomi küçülür.

Dünya ekonomisiyle bu kadar bütünleşmiş bir ekonominin, dünyadaki resesyondan etkilenmemesi mümkün değil ve olmayacaktır. Karanlıkta ıslık çalmakla da korkulardan kurtulmak mümkün değildir.

Metropol ekonomilerindeki çalkantılar bir finansal krize dönüştüğü andan itibaren zararlarını hafifletmek çabasına girecek olan finans kuruluşları çevre ekonomilerindeki yatırımlarını çekmeye, kredilerin anaparalarını da tahsile yöneleceklerdir. Bu durumda on yıl öncesinin Asya krizini andıran bir konjonktür gündeme girecektir.

Bu son olasılık gerçekleştiği takdirde Türkiye çevre ekonomileri içinde en kırılgan konumda yer alan iki-üç ülkeden biri olarak ciddi boyutlarda etkilenecektir. 2007 boyunca Türkiye'de dolar yüzde 17.5 oranında ucuzlamış; yıllık yüzde 16.5 oranında faiz sunan bir Hazine Bonosu'na kaynak bağlayan yabancı "rantiye" yıl sonunda

dolar üzerinden yüzde 41'lik bir getiri sağlamıştır. Kâğıt üzerindeki bu getirinin fiilen tahsil edilmesi için yabancının döviz kurları yükselmeden dolara dönebilmesi gerekir. Vadeli döviz piyasalarında kurlar garanti altına alınmışsa yabancının çıkışını önleyecek fren mekanizması işlemeyecektir. Kısa vadeli ve özel sektöre ait dış borçların hızla ödenme talepleri buna eklenirse, finansal kriz ortamı doğmuş olur. Dünyadaki resesyona yaşanacak küçülme, haliyle ihracata talebi azaltır, sıcak para çıkışı ve gelmesi beklenen doğrudan yabancı sermayenin gelmemesi halinde Türkiye'de 2008 için umulan yüzde 5 büyüme hayal olur. Bu hem aile gelirlerinin azalmasına yol açar hem işsizliğe tüy diker .

Kaderlerini IMF ve AB çapalarına bağlayanlar, bu çapaların taraması sonucu kendilerini bir anda global akıntının önüne kapılmış durumda bulabilirler. Böylesi dönemlerde gerçek kaybı çalışan, çalışamayan emekçi kesimler verir. AKP iktidarının olası ciddi bir çalkantıda B planı olmadığı anlaşılmıştır.

Olası resesyona, çalkantı, kriz -her ne olacaksa- durumunda, böylesi konjonktürlerden en olumsuz etkilenen kesimlerle ne tür dayanışma mekanizmaları geliştirilmesi gerektiğini tartışmak; mevcut makro ekonomik politikalara alternatifler üretip sunabilmek gerekiyor.

Bölüm 2

Dış Kaynağa Bağımlı Büyümenin Boyutları ve Zaafları

Türkiye ekonomisi, 1998'de kısa adı IMF olan Uluslararası Para Fonu ile "Yakın İzleme Anlaşması" adı altında uzun soluklu bir "dezenflasyon programı"nı uygulamaya koydu ve IMF ile başlarda gevşek, sonraları sıkılaştıran bir ilişki içinde ilerleyen bu program 2008'de 10 yılını tamamlamış olacak. Bu 10 yıl, Türkiye ekonomisi tarihinde özel bir alt dönem olarak yerini alacak. Önceki on yıllarda arzulanıp da yapılamayan birçok piyasacı, küreselleşmeci ve anti-sosyal icraatın bu 10 yıla sığdırılması dönemi, iktisat tarihimizin en kayda değer dönemlerinden biri yapmıştır diyebiliriz.

İçinde, yine tarihimizin en derin krizini (2001) barındıran bu alt dönemin kayda değer bir özelliği, önceki dönemlerle kıyas götürmez ölçüde dünya ekonomisi ile entegre oluşudur. Artan dış ticaretin yanı sıra artan sermaye hareketleri, küresel sermaye ile hızlı bir entegrasyon, büyük şirket ve bankaların el değiştirmesi, özelleştirmeler ve kamusal mal ve hizmetleri piyasalaştırıp ticarileştiren uygulamalar, devletin küçültülmesi, emeğin tarihinde olmadık ölçülerde sömürülmesi ve etkisizleştirilmesi, teslim alınması, kırların yoksullaştırılıp kente göçün hızlandırılması, bütün bunların da kurumsallaştırılıp modelleştirilmesi, yine bu dönemin ana karakteristik özellikleri.

Büyümenin Boyutları ve Kimyası

Dünya ekonomisi ile bütünleşme temelinde sürdürülen ve 2001 krizi sonrası kesintisiz sürdürülen büyümenin, oranlarından çok kimyası, niteliği mutlaka irdelenmeli ve içerdiği zaaf lar görülmelidir. Çünkü, oranlarıyla övgü vesilesi yapılan bu büyümenin, çok da Türkiye'ye mahsus bir gelişme olmadığı, dünya ekonomisinin son yıllarda yaşadığı yüksek büyümeye imkân veren likidite bolluğu ile ilgili olduğu; bu "mucizevi büyüme"yi, Türkiye'den başka ülkelerin, hem de daha yüksek oranlarda yaşadığı OECD verilerinden görülebilmektedir.

2000-2005 döneminde OECD üyesi ülkelerin milli gelirleri ortalama yüzde 25,5 büyürken, Türkiye ortalamasının altında kalmış ve milli geliri yüzde 21 dolayında artmıştır. OECD ülkeleri içinde 2000-2005 döneminde en yüksek büyümeyi İrlanda'nın, onu takiben de Slovakya'nın yaşadığı görülebilmektedir. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerindeki büyüme dikkat çekicidir. Macaristan, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, AB'nin katkılarıyla, Türkiye'den daha hızlı büyümüşlerdir. Ayrıca, Yunanistan'ın, İspanya'nın, G.Kore'nin, Meksika'nın büyüme hızlarının da Türkiye'yi geride bıraktığı anlaşılmaktadır.

Türkiye, AB-15'in ortalama büyümesini de yakalayamamıştır.

Türkiye ekonomisi, IMF ile 1998'de başlatılan yakın izleme anlaşması ile, yüzde 60'larda seyreden kronik enflasyonu tek haneye indirme odaklı bir "istikrar" programına giriş yapmış, 2000'de de sabit kur politikasını bu programın en önemli aracı haline getirmişti. Ancak, IMF desteğiyle uygulanan bu politikanın yol açtığı 2001 krizi Türkiye ekonomisinde tarihinin en büyük daralmasına yol açmıştı. Krizin ardından yine IMF eliyle uygulamaya sokulan ekonomi politikası, 6 yıl üst üste yüksek büyüme oranları ile sonuçlandı. Kriz yılı 2001'de 146 milyar dolara gerileyen milli gelir, izleyen yıllarda sürekli arttı ve 2006 yılında yaklaşık 400 milyar dolar olarak ölçüldü, 2007 beklentisi de 490 milyar dolar dolayındaydı.

2000-2005 OECD Ülkelerinde Mili Gelir (Satın Alma Gücü Paritesine Göre, Milyar \$)

	2000	2005	2000-2005 [%]
İrlanda	110	161	47,1
Slovak C.	59	86	46,9
Lüksemburg	22	32	43,9
Yunanistan	229	328	43,7
İspanya	849	1189	40,1
Macaristan	126	176	40
Slovenya	33	46	39,4
G.Kore	768	1067	38,9
Çek C.	152	211	38,4
Norveç	163	218	33,9
Avustralya	525	701	33,6
Yeni Zeland	80	106	32,7
İngiltere	1507	1979	31,3
İzlanda	8	11	30,5
Polonya	409	530	29,6
ABD	9765	12398	27
Hollanda	452	573	26,8
Belçika	273	346	26,5
Kanada	873	1099	25,9
OECD	26532	33302	25,5
Meksika	897	1119	24,7
AB-15	9540	11819	23,9
Avusturya	230	283	23,1
İsviçre	219	267	22,1
Japonya	3234	3941	21,8
Türkiye	460	556	20,9
Almanya	2101	2538	20,8
Fransa	1575	1898	20,5
İsveç	241	290	20,2
Danimarka	154	185	20,2
Finlandiya	135	162	20,2
Portekiz	188	210	11,7
İtalya	1474	1644	11,6

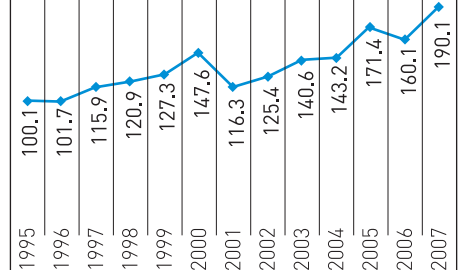
Kaynak: OECD,Facts and Figures, 2007

Kişi Başına Gelir Kaç Dolar?

Öncelikle bu düşük tutulmuş dolar kuru ile yapılan ölçümler ve kişi başına gelirin dolarla ifadesindeki çarpıklıklar ortaya konulmalıdır. Merkez Bankası'nın kendi hesaplamasına göre 1995 yılında ortalama 100 olan Türk parasının reel değeri 2007 sonunda 190'a çıktı. Yani Türk parası yüzde 90 oranında değer kazandı. Türk parasının 2002 yılından sonra kazandığı reel değer ise yüzde 52'ye ulaştı.

Merkez bankası Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi 1995=100, TÜFE Bazlı Endeks

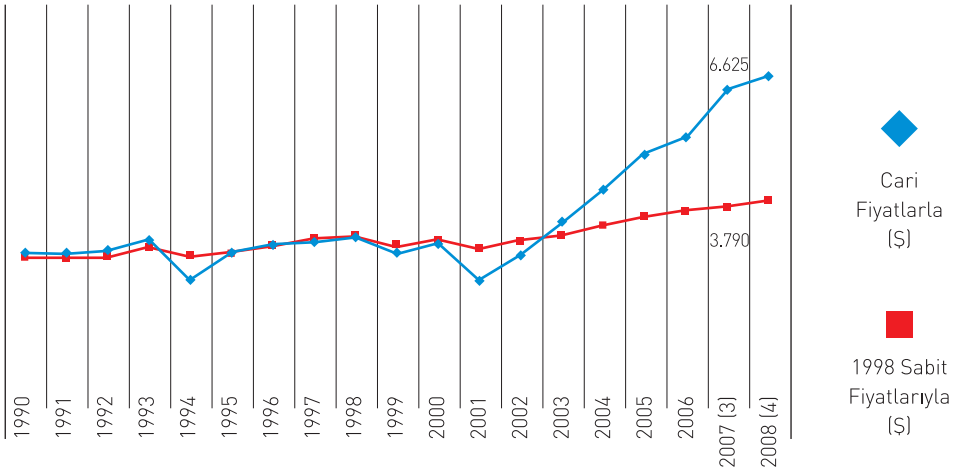

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	[Cari Fiyatlarla]				[1998 Fiyatlarıyla]			
		GSYİH (Milyon YTL)	Kişi Başına GSYİH		GSYİH Milyon ABD Doları (2)	GSYİH (Milyon YTL)	Kişi Başına GSYİH		GSYİH Bin ABD Doları (2)
			YTL	Doları (2)			YTL	Doları (2)	
1990	56.154	393	7	2.684	150.717	37.591	669	2.574	144.540
1991	57.272	630	11	2.639	151.141	37.940	662	2.547	145.872
1992	58.392	1.093	18	2.726	159.177	40.210	689	2.648	154.622
1993	59.513	1.982	33	3.031	180.384	43.444	730	2.807	167.053
1994	60.637	3.868	63	2.148	130.248	41.074	677	2.605	157.959
1995	61.763	7.762	125	2.750	169.848	44.027	713	2.741	169.292
1996	62.909	14.772	234	2.892	181.933	47.112	749	2.880	181.178
1997	64.064	28.836	450	2.972	190.398	50.659	791	3.041	194.819
1998	65.215	52.225	800	3.080	200.862	52.225	801	3.080	200.862
1999	66.350	77.415	1.166	2.794	185.382	49.766	750	2.884	191.353
2000	67.420	124.583	1.847	2.963	199.765	53.428	792	3.047	205.429
2001	68.365	178.412	2.609	2.134	145.891	49.424	723	2.780	190.055
2002	69.302	277.574	4.005	2.662	184.482	53.349	770	2.960	205.134
2003	70.231	359.763	5.122	3.425	240.541	56.440	804	3.090	217.014
2004	71.152	430.511	6.050	4.256	302.823	61.481	864	3.323	236.438
2005	72.065	487.202	6.760	5.042	363.352	66.018	916	3.523	253.885
2006	72.974	576.322	7.898	5.519	402.744	70.045	960	3.691	269.347
2007(3)	73.875	647.498	8.765	6.625	489.422	72.801	985	3.790	279.986
2008(4)	74.766	717.266	9.594	6.964	520.670	76.839	1.028	3.952	295.475

Kaynak: TÜİK, DPT, (1) DİE yıl ortası nüfus tahminidir. (2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır. (3) DPT tahminidir. (4) Program.

Döviz kuru, artan enflasyona rağmen yıllardır düşük tutuluyor, böylece Türk parası değerleniyor. Bu yüzden hem milli gelir hem de buna bağlı olarak kişi başına gelir artmış görünüyor. Cari fiyatlarla, yani enflasyondan arındırılmamış milli gelir verileri 2006 yılında milli geliri 576 milyar YTL, kişi başına düşen geliri de 7 bin 898 YTL olarak gösterdi. Bu rakam, 2006'nın ortalama dolar kuru olan 1430 YTL üstünden dönüştürüldüğünde 2006'nın kişi başına geliri 5 bin 519 dolar olarak hesaplanıyordu. Başbakan Erdoğan da bu rakama referans yaparak 2010'da milli gelirin kişi başına 10 bin dolar olacağını iddia ediyordu.

Kişi Başına Gelirin Cari ve Sabit Fiyatlarla Gelişim Farkı 1990-2008

Ancak, bu düşük tutulmuş dolar kuru ile yapılan hesaplamayı bir tarafa bırakıp sabit fiyatlarla, yani enflasyondan arındırılmış fiyatlarla bakıldığında 2006 için gerçek şöyle ortaya çıkıyordu: 1998 fiyatlarıyla 2006 milli geliri 70 milyar YTL dolayında gerçekleşmişti. Bu, aynı yıl kişi başına gelirin 1998 fiyatlarıyla 960 YTL, kişi başına milli gelirin 3691 dolar, toplam milli gelirin de 270 milyar dolar olması demek.

2007 için cari fiyatla kişi başına milli gelir beklentisi 6 bin 625 dolar iken sabit fiyatlarla, yani enflasyondan arındırılmış fiyatlarla 3790 dolar, yani cari olanın yüzde 57'si. Demek ki, iddia edilen kişi başına milli gelirin, gerçeği ile arasında yüzde 57 fark var. Düşük tutulan döviz kuru, Türkiye'nin milli gelirini ve kişi başına gelirini abartılı göstermekte ve gerçeği tahrif etmektedir.

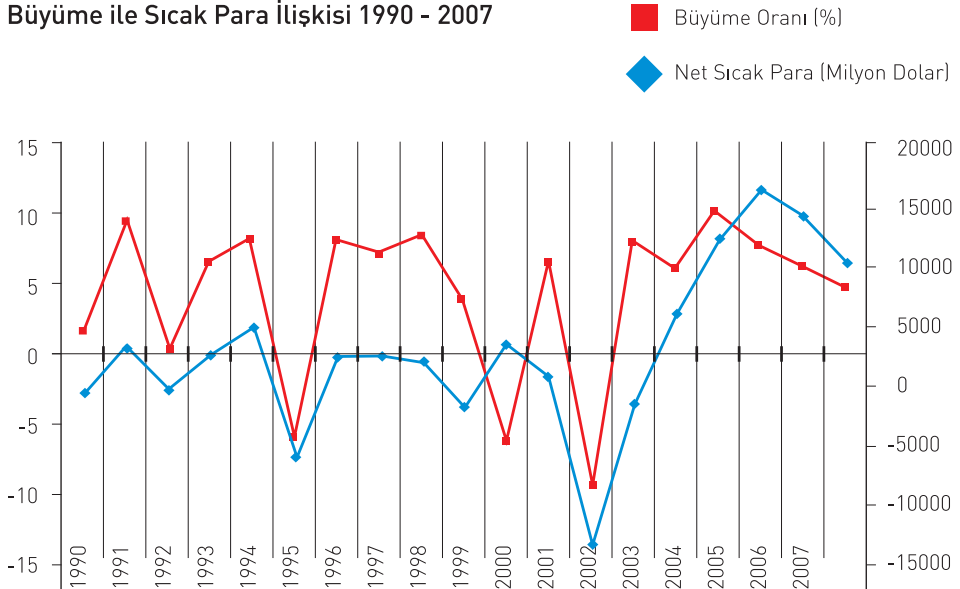
Sıcak Paraya Bağımlılığın Faturasası

Türkiye ekonomisi bir süredir büyümesini ancak sıcak para girişi ve yakın yıllarda yabancı sermaye girişi ile sürdürebiliyor. Bu dış kaynağın gelmesi için yüksek faizler veriliyor, özelleştirmelerin dibi kazanıyo, yerli sermayedarlar firma ve banka satmaya özendiriliyor, kıyı yörelerde hızla gayrimenkul satılıyor. Son yıllarda doğrudan yabancı sermaye girişinin önem kazanması ile göreceli ağırlığını kaybetse de sıcak para girişi, büyümenin ana rüzgarı olageldi.

Sıcak para bağımlılığı, döviz kurunun düşük, faizlerin ise yüksek tutulmasını zorunlu kıldı. Böylece sıcak paraya oldukça yüksek rantlar aktarıldı ve ardi ardına gerçekleştirilen büyüme, esas olarak yüksek bedellerle girişi sağlanmış sıcak para sayesinde gerçekleşti.

Yıllar	Büyüme Oranı (%)	Net Sıcak Para (Milyon Dolar)
1989	1,6	-796
1990	9,4	3.139
1991	0,3	-392
1992	6,4	2.449
1993	8,1	4.660
1994	-6,1	-5.878
1995	8	2.465
1996	7,1	2.626
1997	8,3	1.728
1998	3,9	-1.725
1999	-6,1	3.446
2000	6,3	590
2001	-9,5	-13.260
2002	7,9	-1.534
2003	5,9	5.693
2004	9,9	11.996
2005	7,6	15.941
2006	6	13.958
2007 (T)	4,5	9.843

Büyüme ile Sıcak Para İlişkisi 1990 - 2007

Sıcak paraya sağlanan getiriler, dñnyanın herhangi bir yerinde sağlananın oldukça üstünde gerçekleşti. Örneđin, Türkiye'nin kısa vadeli sermaye giriş çıkışını serbest bıraktığı 1989 yılı başında Türkiye'ye getirilerek Hazine iç borçlanma kağıtlarında çevrilen 1000 dolar, 2007 yılı sonunda 25 bin 359 dolara kadar yükseldi. Hazine kağıdına yapılan yatırımın 2007 yılındaki getirisi hem YTL'nin aşırı değeri olması hem de faizlerin yüksek seyri sonucu dolar bazında yüzde 31'i buldu.

Hazine İç Borçlanma Kağıtlarına 1000 Dolar Ne Getirdi?

Yıllar	Yıllık Ortalama Dolar Kuru	Dolar Kurundaki Yıllık Değişim (%)	Hazine Ortalama İç Borçlanma Faizi (%)	Faiz ve Kur Arasındaki Fark (Puan)	Hazine Kağıdının Dolar Bazında Yıllık Getirisi (%)	1000 Dolar 1989'dan Sonra Ne Kazandırdı? (%)
1988	1.428	63,7	-	-	-	1.000
1989	2.142	50	58,3	8,3	6,1	1.061
1990	2.635	23	51,2	28,2	23	1.304
1991	4.225	60,4	72,1	11,7	7,6	1.404
1992	6.979	65,2	75,4	10,2	6,5	1.495
1993	11.176	60,1	87,6	27,5	17,3	1.753
1994	29.387	162,9	165,5	2,6	-1,8	1.722
1995	46.183	57,2	121,8	64,6	44,1	2.482
1996	81.579	76,6	132,8	56,2	31,1	3.252
1997	152.100	86,4	108,4	22	11,7	3.634
1998	261.000	71,6	115,6	44	25,6	4.562
1999	420.100	61	109,6	48,6	30,5	5.954
2000	623.700	48,5	38,2	-10,3	-7,5	5.509
2001	1.225.400	96,5	99,9	3,4	2	5.617
2002	1.505.800	22,9	63,5	40,6	32,9	7.464
2003	1.493.100	-0,8	44,1	44,9	45	10.823
2004	1.422.300	-4,7	24,7	29,4	31,1	14.188
2005	1.340.800	-5,7	16,3	22	23,1	17.463
2006	1.431.100	6,7	18,1	11,4	10,8	19.343
2007	1.301.500	-9,2	19,1	28,3	31,1	25.359

Kaynak: TCMB Hazine verilerinden hesaplandı.

Dış Kaynak Artsa da Büyüme Artmıyor

Dış kaynak girişinde son yıllarda sıcak paranın ağırlığı azaldı, doğrudan yabancı sermaye girişleri önem kazandı. Türk bankalarının yabancılar tarafından satın

alınması, sigorta şirketlerinin yine yabancılarca alınması, Telekom'un özelleştirmesi, başka Türk firmalarına yabancı ortak gelmesi ile dış kaynak girişi 2005'te 44 milyar dolara, 2006'da 46 milyar dolara yaklaştı, 2007'nin 9 ayında ise 37 milyar dolara yaklaştı.

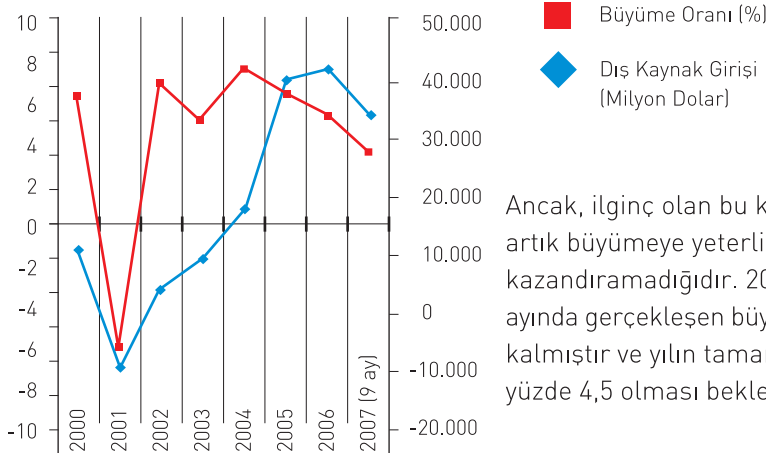
Büyüme ve Sermaye Girişi ve Kaynak Kaybı

Yıllar	GSMH		Yatırım Giderleri		
	Büyüme (%)	Sermaye Girişi (Net Milyon Dolar)	Faiz (Milyon Dolar)	Kar Transferi ve Diğer Yatırım Giderleri	Toplam (Milyon Dolar)
2000	7,4	9.584	6.299	539	6.838
2001	-7,5	-14.557	7.134	619	7.753
2002	7,9	1.191	6.402	638	7.040
2003	5,8	7.193	6.987	816	7.803
2004	8,9	17.752	7.148	1.138	8.286
2005	7,4	43.623	8.033	1.451	9.484
2006	6,1	45.740	9.346	1.716	11.062
2007 (9ay)	4	36.676	7.996	1.895	9.891

Not: Sermaye girişi net bir rakam olup, orta, uzun ve kısa vadeli dış borçlanma, doğrudan yabancı sermaye, portföy yatırımı, mevduat ve benzeri girişleri gösteriyor. Kaynak: TCMB, Ödemeler Dengesi verileri

Kaynak: TÜİK, TCMB verileri

Büyüme ve Dış Kaynak Girişi İlişkisi 2000 - 2007

Ancak, ilginç olan bu kaynak girişinin artık büyümeye yeterli bir tempo kazandıramadığıdır. 2007'nin ilk 9 ayında gerçekleşen büyüme yüzde 4'te kalmıştır ve yılın tamamında en fazla yüzde 4,5 olması beklenmektedir.

Korkut Boratav'ın Sol web sitesinde yazdıklarından hatırlayalım: "Neoliberal dönem 1997'ye kadar Türkiye ekonomisini yüzde 4,2 civarında bir büyüme patikasına oturtmuştur. 1997'yi izleyen ve ekonominin uluslararası finansın sıkı denetimine tabi olduğu dokuz yılın ortalama büyüme hızı ise sadece yüzde 3,2'dir. Bu büyüme temposunun yeniden yüzde 4,2'ye ulaşması için milli gelirin 2007 ve 2008'de yüzde 6'lık oranlarda artması gerekli ve yeterli olacaktır. Bunun güç olacağı anlaşılıyor." (www.sol.org.tr)

Dolayısıyla, sıra dışı ve şanslı bir dünya konjonktürü ile iktidarı çakışan AKP'nin, izlediği çarpık yol haritası yüzünden, Türkiye ekonomisinin büyüme temposunu hızlandıramadığı, tersine bir patinaja hızla sürüklediği görülmektedir. 2001 krizi sonrası girilen patika, sermaye birikimi sağlayamamaktadır.

Kaba Emek Sömürüsü de Yetmiyor

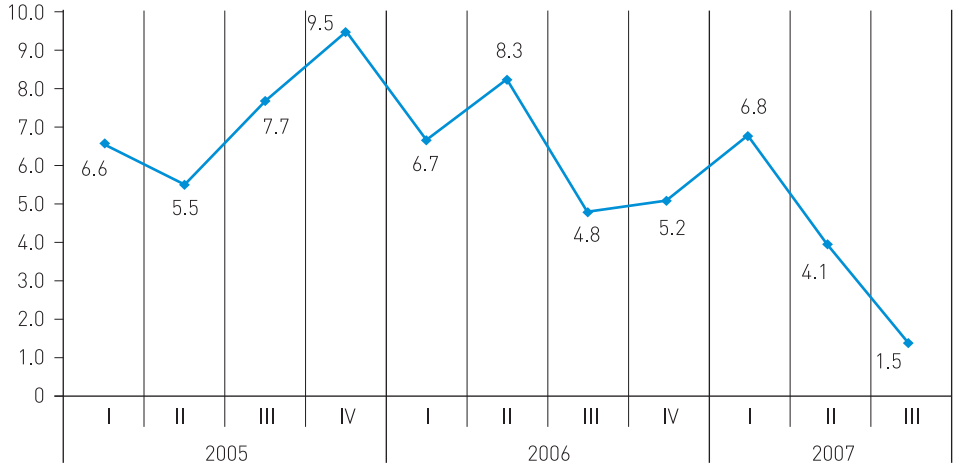
Gayri Safi Sabit Sermaye birikiminin GSMH'ye oranı 1990'lardaki düzeyinin gerisine düşmüş, 2007'nin ilk 9 ayında da yüzde 23'ün altında kalmıştır. 2001 krizi sonrasında Türkiye'deki sermayedarlar, dışarıya karşı bütün rekabet güçlerini, işsiz ve örgütsüz düşmüş emeğin kaba sömürsünden almış, teknolojik bir dönüşüm gerçekleştirilememiş ve bu kaba emek sömürüsü ile artık ileriye gidilemeyeceği görülmeye başlanmıştır. Bu durum, TÜSİAD tarafından da itiraf edilmektedir. TÜSİAD'ın 2006'ya Girerken Türkiye Ekonomisi raporunda "Toplam Faktör Verimliliği" olarak tanımlanan emek üzerinden sömürüyü ölçen göstergenin gerileme eğilimi gösterdiğine işaret edilmektedir. Şöyle denilmektedir;

"Son genişleme döneminde, makroekonomik istikrarın sağlanmasının yol açtığı Toplam Faktör Verimliliği'ndeki (TFV) artışın büyümeye önemli katkısı olduğu hesaplanmaktadır. 2005'de yüzde 75, 2006'da yüzde 57 olarak hesaplanan TFV artışının 2007 yılında yüzde 22'ye gerilediği tahmin edilmektedir. TFV artışının sürdürülmesinin zorluklarla karşılaşacağı düşünülmektedir. 2003 yılından beri ertelenmiş olan reformlar, verimlilik kaynaklı büyümenin sınırlarına gelmesine yol açmıştır. İşgücü piyasasındaki katılıkların devam etmesi ve istihdam üzerindeki yükler, beşeri sermaye birikimine dayalı bir büyüme sürecini olanaklı kılmamaktadır."(s.16)

Öte yandan, Türk kökenli sermayedarların bankalarına ve Telekom gibi özelleştirmelere gelen büyük boyutlu yabancı sermaye girişlerinin, sermaye birikimini ve büyüme potansiyelini yeterince yukarı taşımadığı da anlaşılmaktadır. İç talepte teklemenin telafisi ihracatla karşılanamaz duruma gelmiştir. Tüketici kredisi ve kredi kartı harcaması kıskırtmalarıyla özel tüketim artışlarına dayalı

talep genişletilmiş, ancak burada da deniz kısa sürede tükenmenin eşğine gelmiş ve ihracattaki teklemelerle birlikte kronik durgunlaşma belirtileri ortaya çıkmıştır.

Çeyrek Yıllar İtibarıyla Büyüme %

Özetle, birçok zaafı içinde barındıran ve zaaflarıyla beraber sürdürülebilirliği tartışılan bu büyüme patikasının da sonuna gelinmiş görünmektedir. 2007 büyüme trendleri bunu doğrulamaktadır.

Sanayide tekleme başlamıştır, tarım gerilemektedir, inşaat da tempo kaybetmiştir. Sanayi sektöründe 2002-2006 döneminde katma değer artışı yıllık ortalama yüzde 8.1 olmuş ve bu dönemde sektörün büyümeye yaptığı katkı yaklaşık 2.5 puan olarak gerçekleşmişti. 2007 yılının ilk çeyreğinde de, özellikle Ocak ayındaki yüksek üretim artışının etkisiyle, sanayi sektörü katma değeri yüzde 7.5 büyümüştü. Ancak, ilk çeyrek sonrasında sanayi sektörü üretiminin yavaşlamaya başladığı görüldü. İkinci çeyrekte yüzde 4 artan sanayi sektörü üretimi, üçüncü çeyrekte yüzde 3.7'ye geriledi, sektörün ilk üç çeyrek itibarıyla büyümesi ise yüzde 5 olarak gerçekleşti. 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yurtiçi talebin zayıflamasına rağmen, sanayi sektöründe üretim artışlarında bir yavaşlama gözlenmemesinin en önemli nedeni, söz konusu dönemde ihracatın artmasıydı. Ancak, 2007 yılının ilk çeyreğini takiben ihracat miktar artışının yavaşlamaya başlamasıyla, sanayi sektöründe de üretim hız kesti.

2006'da sanayi kesimi yüzde 5.8 büyürken, milli gelir, inşaat kesiminin katkısıyla yüzde 6 büyümüşü. 2007'de sanayi kesimi büyümesi yılın tamamında yüzde 5.4'e düştü. Bu da 2007'de milli gelirden büyümenin, yüzde 5'in altında kalacağını gösteriyordu. Tarım, 2006'nın ilk 9 ayında yüzde 1.2 küçülürken, 2007'nin 9 ayında yüzde 5.6 küçüldü. 2006'nın ana motoru olmayı üstlenmiş olan inşaat da 2007'de yavaşladı. Sadece tarımın büyümeyi 0.5 puan düşürmesi, inşaattaki yavaşlamanın da aynı boyutta ve aynı yönde etki yapmasıyla, 2007 büyümesinde hedefe ulaşamayacak, büyüme yüzde 5'in altında kalacak gibi görünüyor.

Bölüm 3

En Zayıf Halka, Cari Açık ve AB'ye İhracat Bağımlılığı

Dünya krizi karşısında Türkiye ekonomisinin olası hasarının büyüklüğünü belirleyecek en önemli unsur, en zayıf halka durumuna gelen cari açık. Hızla büyüyen dış ticaret açığının, diğer döviz kazandırıcı faaliyet gelirleri ile kapatılamayan kısmı cari açığı 2007 sonunda 38 milyar dolara ulaştırırken, açığın tahmini 2007 milli gelirine oranı da yüzde 8'e yaklaşıyor. 2006'da büyüme yüzde 6,5; cari açık/milli gelir oranı yüzde 8,4'tü. 2007'de büyüme oranı yüzde 4,5 dolayına düşmesine karşın cari açığın milli gelire oranının yüzde 8'de kalması dikkat çekici. Bu, daha düşük büyümeye karşın döviz ihtiyacı azalmamış anlamına gelmektedir. Cari açığın finansmanının kriz koşullarında nasıl mümkün olacağı ve maliyeti ise endişe verici bir durumdur.

2001 krizi sonrası büyüme döneminin en önemli özelliklerinden birisi büyümenin sıcak para eksenli dış kaynak girişi ile gerçekleşmesi ve yine GSMH artışının dış ticaretin büyümesi ile paralel seyretmesidir.

2000'de 9,5 milyar doları bulan dış kaynak girişi yüzde 7,4'lük büyümeye imkân sağlarken beraberinde aynı yıl büyük bir cari açığı da getirince sermaye girişi yerini sermaye kaçışına bıraktı ve 2001'de 14,5 milyar doları bulan sermaye çıkışı aynı yılın yüzde 7,5'lük küçülmesinde etkili bir faktör oldu.

2003'ten itibaren hızlanan sıcak para girişine 2005 sonrası özelleştirmeler ve yabancıya banka satışları ile artan doğrudan yabancı sermaye girişi eklendi, böylece dış kaynak girişi yıllık 43-45 milyar dolar düzeyine çıktı. Bu dış kaynağın getirisi ise faiz ve kâr transferleri şeklinde dışa çıkıyor. Bunların da 2000-2006 ortalamasının yılda 8,5 milyar doları bulunduğu görülüyor.

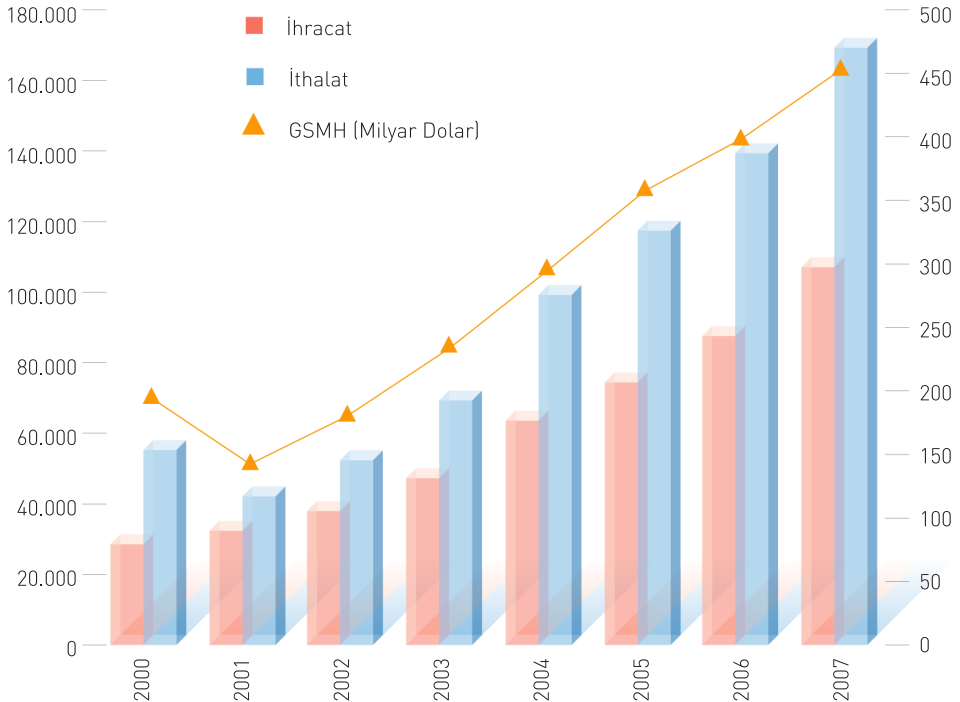
Dış kaynak girişiyle büyüyen, dış kaynak çıkışı ile küçülen ekonominin dış ticaret hacmini de büyüttüğü görülmektedir. Öyle ki, milli gelirin 400 milyar dolara ulaştığı 2006'da dış ticaret hacmi, milli gelirin yüzde 56.3'üne çıkmıştır. 2007 için milli gelirin 460 milyar doları bulması halinde, 277 milyar dolara çıkan dış ticaret hacmi, milli gelirin yüzde 60'ını bulmuş olacak.

Ancak, büyüyen dış ticaretin de dış açığı, dolayısıyla cari açığı büyütmesi, sistemi, sürekli olarak sıcak para ve/veya doğrudan yabancı sermaye girişine bağımlı riskli gerilimli ve kırılgan özellikli yapmıştır.

Dünya ekonomisi ile entegrasyonu artıran dış ticaret hacminin, sadece 2000-2007 döneminde yüzde 237 artarak yaklaşık 82 milyar dolardan 277 milyar dolara çıktığı görülmektedir. 2000 yılında milli gelirin yüzde 41'i kadar bir dış ticaret hacmi sözkonusu iken 2007'ye gelindiğinde bunun yüzde 60'ı bulunduğu görülmektedir.

Türkiye, bu dönem içinde dış dünya ile daha çok ticaret yapan, bu anlamda dünya ekonomisine daha çok entegre olan, moda deyimle, mal ticareti üstünden daha çok küreselleşen bir ülke görünümünü vermiştir.

Dış Ticaret ve GSMH Büyümesi 2000 - 2007 Milyar Dolar

Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı ve Cari Hacmi 2000-2007 Milyon Dolar

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İHRACAT	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.528	107.154
İTHALAT	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.480	169.987
DIŞ TİCARET HACMİ	82.278	72.733	87.613	116.593	160.707	190.251	225.009	277.141
DIŞ TİCARET AÇIĞI	-26.728	-10.065	-15.495	-22.087	-34.373	-43.298	-53.952	-62.833
GSMH, Milyar \$	200	146	181	239	299	361	400	460*
DIŞ TİC. AÇIĞI/GSMH %	-13,3	-6,9	-8,6	-9,2	-11,5	-12	-13,5	-13
CARI AÇIK, Milyon \$	-9.821	3.392	-1.521	-8.036	-15.601	-22.603	-32.775	-37.986
CARI AÇIK/GSMH %	-4,9	2,3	-0,8	-3,4	-5,2	-6,3	-8,2	-8
İHRACAT / İTHALAT %	51	75,7	69,9	68,1	64,8	62,9	61,3	63,0
İHRACAT / GSMH %	13,9	21,5	19,9	19,8	21,1	20,4	21,4	23*
İTHALAT / GSMH %	27,3	28,4	28,5	29	32,6	32,4	34,9	36*
DIŞ TİCARET HACMİ	41,1	49,9	48,4	48,7	53,7	52,7	56,3	60,1

Kaynak: TÜİK, Hazine, DTM verilerinden hesaplandı.

Nasıl Bir Dışa Açılma?

Neoliberallerce olumlanan bu "dünya ekonomisi ile bütünleşme"nin alt başlıklarına bakmak, "bütünleşme"nin beraberinde neler getirdiğini, ne tür bir karaktere sahip olduğunu da ortaya koyacaktır. 2007'de 277 milyar dolara ya da milli gelirin yüzde 60'ına ulaşan dış ticaret hacminin ihracat ve ithalat ayakları ayrı ayrı analiz edilince, ithalat ayağının ihracattan daha hızlı arttığını, dolayısıyla artan bütünleşmenin beraberinde giderek derinleşen bir dış ticaret açığını ortaya çıkardığını sergilemektedir. 2000'den 2007'ye ihracatın yaklaşık 28 milyar dolardan 107 milyar dolara çıkarak yüzde 282 büyüdüyü anlaşılmaktadır.

Bu ihracat artışına karşılık, ithalat 2000'den 2007'ye 54,5 milyar dolardan yaklaşık 170 milyar dolara çıkmıştır. Dolayısıyla 2000-2007 döneminde dış ticaret açığı da 27 milyar dolardan 63 milyar dolara çıkarak yüzde 133 artış göstermiştir. Dış ticaret açığının milli gelire oranına bakıldığında ise 2000'de yüzde 13,3 ile zirve yapan açığın, izleyen yıllarda azaldığı ancak 2005 ve 2006'da hızla büyüyerek yüzde 13,5'a vardığı, büyüme hızının düştüğü 2007'de ise ancak yüzde 13 olduğu gözlenmiştir.

Burada altı çizilmesi gereken bir olgu şudur: Türkiye, bu dönemde daha "ihracatçı" bir profil çizmekte, ancak öte yandan bu ihracatçı profilin ithalatla paralel geliştiği dikkat çekmektedir. 2007'ye gelindiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranının hâlâ yüzde 63'te seyrettiği görülmektedir. Türkiye'de, 1993-1999 döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 60,2 olarak gerçekleşirken, 2000-2007 döneminde bu oran yüzde 63,5'e çıkmıştır. Bu "ihracatçı" karakterin öne çıkması daha sonra ayrıntılarıyla irdelenecektir.

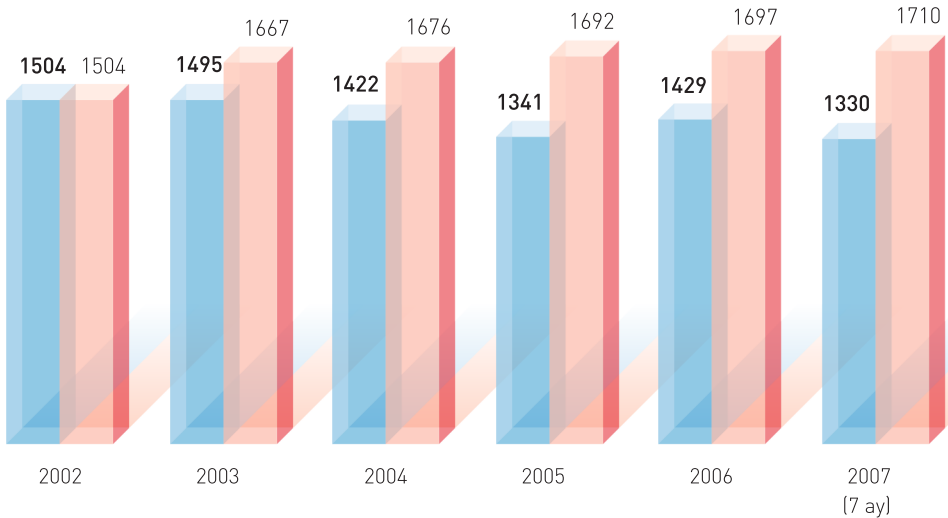
İhracatçı özelliği sivrilmeye başlasa bile, Türkiye'nin büyük dış açıklar veren bir ülke olması gerçeği, sonuçta cari açığı büyük bir ülke algısını da ortadan kaldırmamıştır. 2007'de 63 milyar dolara ulaşan dış açığı, turizm, navlun geliri, işçi döviz, yurtdışı müteahhitlik geliri vb. gelirlerle kapatmaya yetmeyince, 2002'de 1,5 milyar dolar olan cari açık, izleyen yıllarda hızla büyümüş ve 2007'de 38 milyar doları bulmuştur. Bu da milli gelirin yüzde 8'ine ulaşan bir açıktır ve riskli bir oran olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, milli gelirine göre en büyük cari açığı olan ülkeler arasında yer almaktadır.

2002'den itibaren yaşanan "yüksek büyüme"nin özelliği, dış ticaret hacminin büyümesi ile paralel seyretmesi, ithalatı da ihracatı da hızlandırması, ama sonuçta büyüyen dış açıklara yol açması, dış açıkların da diğer döviz gelirleri ile kapatılamaması sonucu milli gelirin yüzde 8'ini aşan cari açıklara yol açması ve açığın, düşen büyümeye rağmen gerilememesidir. Bu paradigmaya eşlik eden en önemli politika aracı döviz kurudur. Bu dönem boyunca döviz kuru, aşırı değerli tutularak enflasyonu geriletmenin ana politika aracı olarak kullanılırken ithalatı kamçılayıcı, dolayısıyla yerli üretimi, yerli istihdamı olumsuz etkileyen özelliği gözardı edilmiştir. Özellikle aşırı değerli dolar kuru bazı durumlarda ihracat ve turizm gibi, döviz kazandırıcı faaliyetleri de yeterince cesaretlendirmemiştir. Kur, Merkez Bankası reel kur endeksinde göre 2003'te yüzde 11 dolayında aşırı değerli iken, bu oran 2007 ortalarında yüzde 28'e kadar çıkmıştır.

Dolar Kurunda Aşırı Değerlenme 2000 - 2007

Kaynak: Merkez Bankası verilerinden hesaplandı

■ Dolar Kuru, Yıllık Ortalama YTL
■ Dolar Kuru, Olması Gereken

Giderek büyüyen ve yüksek oranlı faizler ödenerek girişi sağlanan sıcak para ile finanse edilen cari açığın sağlıksız kimyasında imalat sanayii kilit rolü oynamaktadır. Nitekim, imalat sanayiinin ve alt sektörlerinin mercek altına alınıp incelenmesi, yaşanan süreçle ilgili bazı önemli bulguları da ortaya koymaktadır.

İmalat Sanayinin Dış Ticaret Açığındaki Yeri ve Gelişimi Milyon Dolar

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İmalat San. İhracatı	25.518	28.826	33.702	44.378	59.579	68.813	80.240	100,966
Toplam İhracat	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.528	107,174
İm San İhr./Top. İhracat,%	91,9	92	93,5	93,9	94,3	93,7	93,8	94,3
İmalat San. İth.	44.200	32.686	41.383	55.690	80.447	94.208	110.284	133,879
Toplam İthalat	40.671	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.480	169,987
İmalat San İth/Top. İth,%	108,7	79	80,3	80,3	82,5	80,7	79,1	78,8
İm. San. İhr./İm. San. İth., %	57,7	88,2	81,4	79,7	74,1	73	72,8	75,3
İmalat Sanayi Dış Açığı	18.683	3.860	7.681	11.311	20.868	25.395	30.044	32,913
Dış Ticaret Açığı	12.896	10.065	15.495	22.087	34.373	43.298	53.952	62,813
İm. San Dış Açığı/Dış Tic Açığı,%	144,9	38,4	49,6	51,2	60,7	58,7	55,7	52,3
Toplam Dış Ticaret Hacmi	68.446	72.733	87.613	116.593	160.707	190.251	225.009	277,141
Toplam İm. San Dış Tic. Hacmi	69.718	61.512	75.085	100.068	140.026	163.022	190.523	234,845
İm. San.'nin Dış Tic Hacmi Payı,%	101,9	84,6	85,7	85,8	87,1	85,7	84,7	84,8

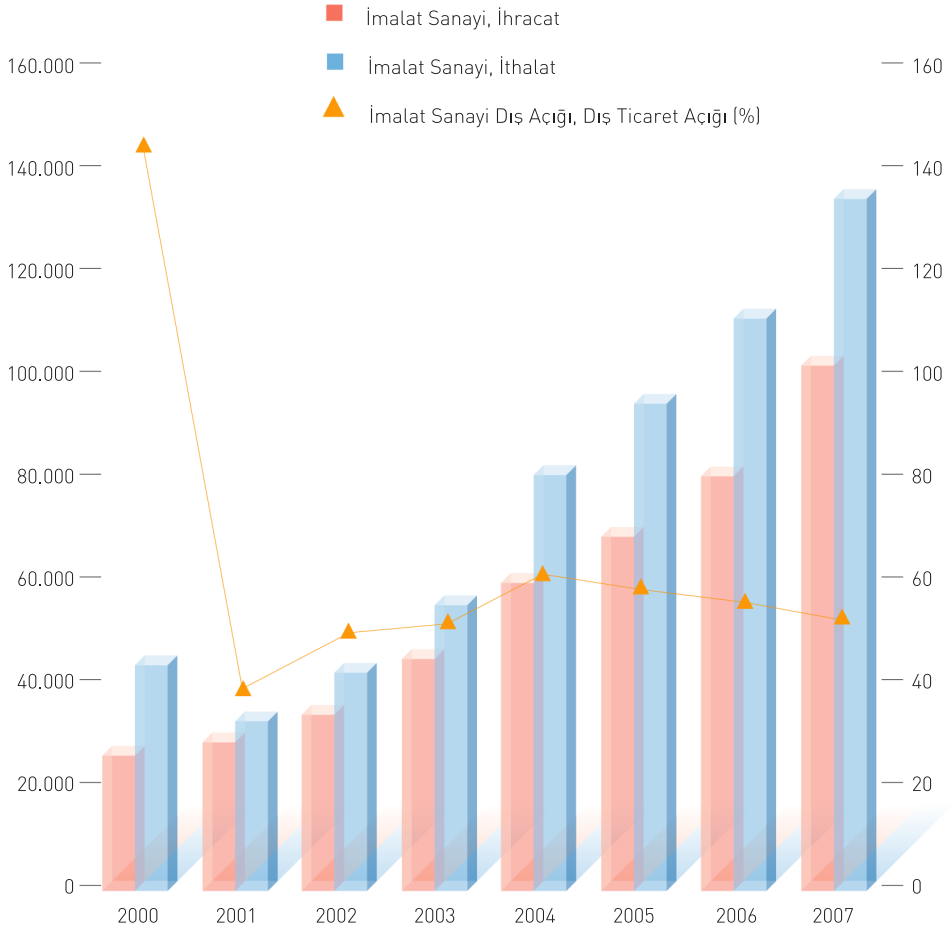
Dış Ticaret Sanayi Ürünleri

Türkiye'nin dış ticaretinde imalat sanayii ürünlerinin yerine bakıldığında, özellikle ihracatta yüzde 94'e varan başat bir önemi olduğu, Türkiye'nin ithalatında da sınav ürünlerin yine yüzde 80'e varan bir payı olduğu anlaşılmaktadır.

2000'li yıllardaki sanayi ürün ihracatı dikkat çekicidir. Böylelikle Türkiye'nin toplam ihracatında imalat sanayii ürünlerinin oranı 2000'de yüzde 92'ye, 2007'de ise yüzde 94'e yaklaşmıştır.

İmalat sanayii ürünlerinin ithalatı ise 2000'de 44 milyar dolar iken, 2007'ye gelindiğinde ise 134 milyar dolara yaklaşmıştır. İmalat sanayii kendi başına alındığında 2000'de 19 milyar dolara yaklaşan dış açığının 2007'de 33 milyar doları geçtiği görülmektedir. Açıkta mutlak değer olarak bir artış olmakla beraber, imalat sanayii ihracatının ithalatı karşılama oranının giderek arttığı dikkat çekmektedir. 2000'de karşılama oranı yüzde 58 iken, 2007'de yüzde 75'e çıktığı görülmektedir. İmalat sanayiinin hem daha "ihracatçı" bir karakter kazanması, hem de toplam ithalatta ham petrol ve doğalgaz ağırlıklı enerji ürünlerinin önem kazanmasının etkisiyle, dış açıktaki payı yüzde 52'ye düşmüş görünüyor.

İmalat Sanayi Dış Ticareti ve Dış Açığı 2000-2007

Artan dış ticaret, net bir işbölümünü de ortaya koymuştur. Türkiye yatırım malları ve ara malları ithal ederken, dayanıklı-dayanıksız tüketim malları ihracatçısı ülke olarak uzmanlaştırılmış durumdadır.

2000-2007 döneminde "net ithalatçı", yani ithalatın ihracatın üstüne çıktığı sektörler, toplam 226 milyar dolarlık ihracata karşılık 637 milyar dolarlık ithalat yapmışlardır. Dolayısıyla net ithalat 412 milyar dolara ulaşmıştır. Bu sektörler içinde sanayi için kullanılan hammaddeler yüzde 27 ile ilk sırayı alırken, yatırım malları ve ham petrol, doğalgaz ağırlıklı yakıt ithali yüzde 20'şer pay aldılar. Aynı dönemde işlenmiş yakıt ithali de yüzde 9 pay sahibi oldu.

Artan dış ticaret, net bir işbölümünü de ortaya koymuştur. Türkiye yatırım malları ve ara malları ithal ederken, dayanıklı-dayanıksız tüketim malları ihracatçısı ülke olarak uzmanlaştırılmış durumdadır.

2000-2007 döneminde "net ithalatçı" yani, ithalatın ihracatın üstüne çıktığı sektörler, toplam 226 milyar dolarlık ihracata karşılık 637 milyar dolarlık ithalat yapmışlardır. Dolayısıyla net ithalat 412 milyar dolara ulaşmıştır. Bu sektörler içinde sanayi için kullanılan hammaddeler yüzde 27 ile ilk sırayı alırken, yatırım malları ve ham petrol, doğalgaz ağırlıklı yakıt ithali yüzde 20'şer pay aldılar. Aynı dönemde işlenmiş yakıt ithali de yüzde 9 pay sahibi oldu.

2000-2007 Dönemi Net İthalatçı Sektörler

Sektör	İhracat 2000-07	İthalat 2000-07	Net İthalat 2000-07	Pay (%)
1. Sanayi için işlem görmüş ham maddeler	138608	250418	-111810	27,2
2. Yatırım (sermaye) Malları (Taşımacılık araçları hariç)	21332	106147	-84815	20,6
3. İşlem görmemiş yakıt ve yağlar	48	84318	-84270	20,5
4. İşlem görmüş diğer yakıt ve yağlar	9247	47601	-38354	9,3
5. Yatırım mallarının aksam ve parçaları	11425	46001	-34576	8,4
6. Sanayi için işlem görmemiş ham maddeler	12352	41214	-28862	7,0
7. Taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları	24528	45361	-20833	5,1
8. Esası yiyecek ve içecek olan işlenmemiş ham maddeler	1480	6583	-5103	1,2
9. Diğer sanayi ürün.	2022	3852	-1830	0,4
10. Esası yiyecek ve içecek olan işlenmiş ham maddeler	3755	4752	-997	0,2
11. Sanayi ile ilgili olmayan taşıma araç ve gereçleri	818	1114	-296	0,1
Toplam	225615	637361	-411746	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır

2000-2007 döneminde Türkiye'nin net ihracatçı olduğu sektörler ise dayanıklı ve dayanıksız tüketim malları sektörleri olarak belirginleşmiştir. Tekstil sektörünün ilk sırayı aldığı net ihracatçı sektörlerde beyaz eşya, ev elektroniği de Türkiye'nin net ihracatçı olduğu sektörler olarak belirlemiştir. Sektörel olarak bakıldığında, Türkiye imalat sanayinin en net ithalatçı sektörünün kimya-petro kimya sanayii olduğu anlaşılmaktadır. Net ithalatta ikinci sırayı yüzde 20'şer payları ile enerji (ham petrol, doğalgaz) ve makine ve teçhizat; onu da ana metal sanayii izlemektedir.

Net ithalatçı sektörlerin gelişim grafiğine bakıldığında, dünya piyasalarındaki fiyat artışlarına paralel olarak, enerjinin net ithalatçı özelliğinin 2005'ten itibaren tüm

2000-2007 Dönemi Net İhracatçı Sektörler

Sektör	İhracat	İthalat	Net İhracat	Pay (%)
	2000-07	2000-07	2000-07	
1. Yarı dayanıklı tüketim malları	70835	15367	55468	38,8
2. Dayanıklı tüketim malları	40916	11967	28949	20,3
3. Esası yiyecek ve içecek olan işlenmemiş tüketim malları	19628	1677	17951	12,6
4. Dayanısız tüketim malları	37632	21465	16167	11,3
5. Esası yiyecek ve içecek olan işlenmiş tüketim malları	17207	4143	13064	9,1
6. Sanayi ile ilgili taşımacılık araç ve gereçleri	28283	20001	8282	5,8
7. Binek otomobilleri	25889	23741	2148	1,5
8. Motor benzini ve diğer hafif yağlar	5748	4855	893	0,6
Toplam	246138	103215	142923	100

diğer sektörleri geçtiği dikkat çekmektedir. Ham petrol ve doğalgaz net ithalatına petrol ürünleri ve kömür eklendiğinde, sektörün net ithalattaki payı yüzde 28'i bulmaktadır.

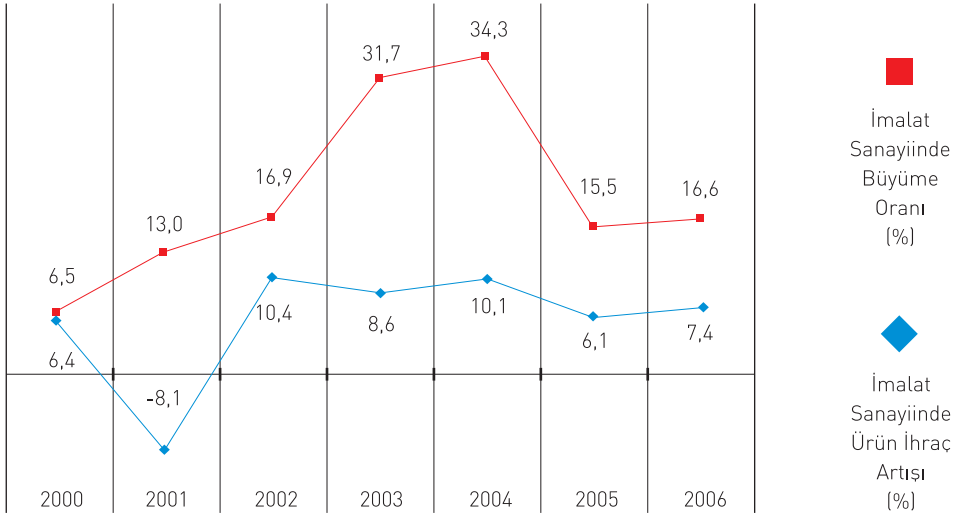
Türkiye'nin net ihracatının sektörel dağılımı araştırıldığında, konfeksiyon sanayiinin yüzde 51 payla en net ihracatçı olduğu, onu yüzde 27 ile konfeksiyon dışı tekstilin aldığı, dolayısıyla bu iki sektörün yüzde 77 ile net ihracatta başat yeri bulunduğu söylenebilir. Gıda-içki sanayii ürünleri de net ihracattaki yüzde 9'a yakın payı ile üçüncü sırayı; cam, çimento, seramik mermer gibi ürünleri içeren "Metalik olmayan diğer mineral ürünler" sektörü de yüzde 7,5 pay ile dördüncü sırayı almaktadır. Hatta, Türkiye binek otomobillerde de küçük de olsa net ihracatçı duruma geçmiştir.

Sanayinin Bazı Özellikleri

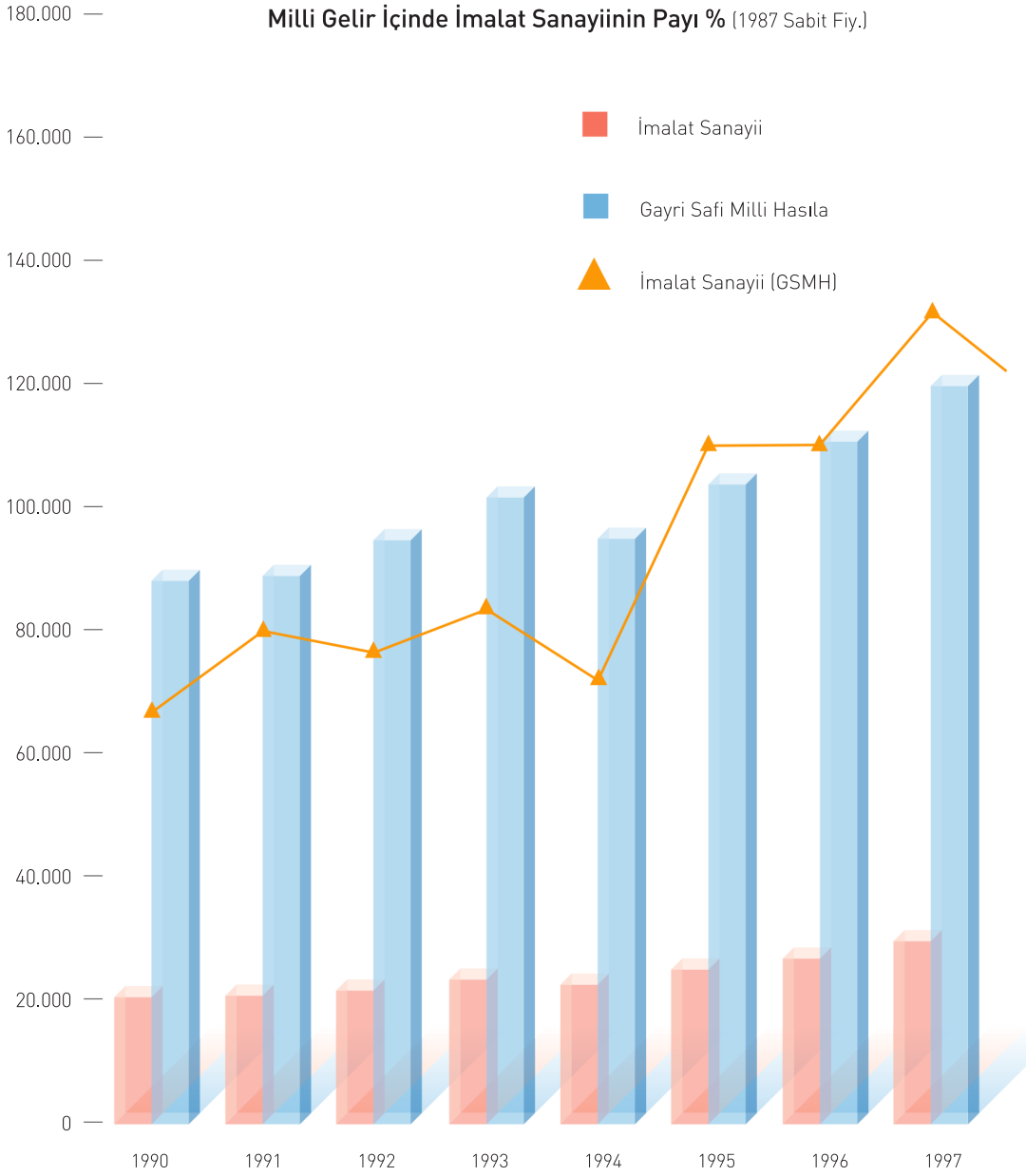
Türkiye, görünürde sanayi ürün ihracatını artırıyor ama sanayi ürün ihracatı ile imalat sanayiinin büyüme tempoları aynı değil, aralarındaki kayış iyice zayıflamış, ihracat, sanayiye harekete geçirmiyor.

İmalat Sanayiinde Büyüme ve İmalat Sanayi Ürün İhracat Artışı %

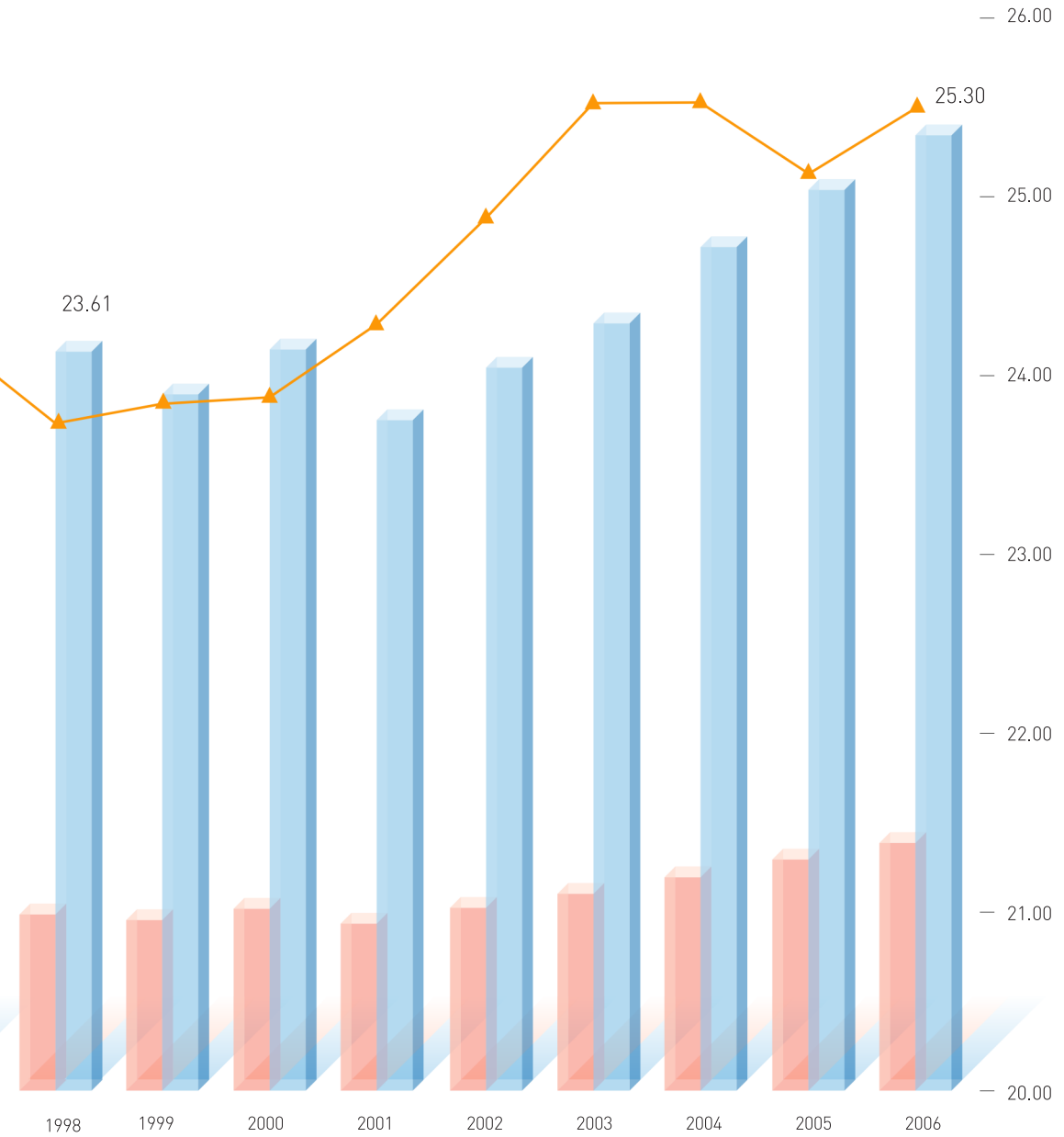
2000'de imalat sanayiindeki büyüme hızı ile sanayi ürün ihracat hızı yaklaşık aynı iken, 2001'de imalat sanayiinin yüzde 8'den fazla küçülürken, sanayi ihracatının (stoktakilerin satışı ile) yüzde 13 arttığı görüldü. İzleyen yıllarda ise sanayi ürün ihracatı, imalat sanayii üretim temposunun hep üstünde seyretti. Bu anlamda sanayi ürün ihracatı ile üretim arasındaki kayışın koptuğu söylenebilir. İhracat, sanıldığı kadar üretime ivme katmıyor, dolayısıyla sanayi istihdamına da ivme kazandırmıyor.

İmalat sanayiinin milli gelirdeki payı, 1998'de yüzde 23,6 iken 2006'da ancak yüzde 25,3'e çıkabilmiş durumda. Yani, 2000'deki 200 milyar dolarlık milli gelirin 2006'da yaklaşık 400 milyar dolarlık bir büyümeye ulaşmasında imalat sanayiinin sürükleyici bir gücü olmadığı söylenebilir. Buna karşılık, sanayi ürün ihracatının milli gelire oranının 2000'de yüzde 13 olan payının izleyen yıllarda yüzde 20 bandına çıkmış olması, sanayide katma değer üretimi ile sanayi ürün ihracatı arasındaki bağın

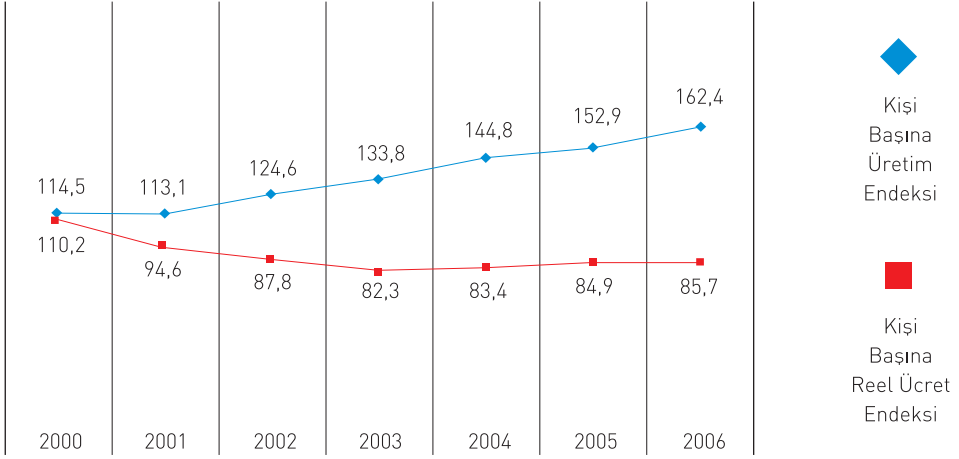
Sanayi Ürün İhracının Milli Gelire Oranı 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GSMH, Milyar \$	200	146	181	239	299	361	400
Sanayi Ürün İhracı, Milyar \$	26	29	34	44	60	69	80
San.Ürün İhracı/GSMH %	13	20	19	18	20	19	20

kopuşunun bir başka göstergesi. Sınai ürün ihracı ile sınai üretim arasındaki kayışın kopukluğu gerçeği bir yana, ihracata dönük sınai üretimin kimyasında da ciddi bozulmalar söz konusudur. Bu sanayi büyümesinin istihdama olumlu katkı yapmadığı gibi, işgücünü aşırı sömürmeden enerjisini aldığı ve ithal girdi kullanımını hızla artırdığı görülmektedir.

İmalat Sanayiinde Artan Verimliliğe Karşı Azalan Reel Ücretler 2000-2006 (1997=100)

İmalat sanayiinde 2000 sonrası sanayi üretim hızla artarken, bu üretimi gerçekleştiren işçi sayısında aynı tempoda bir artış sözkonusu olmamıştır. Dolayısıyla, kişi başına üretim endeksinin 2000-2006 arasında yüzde 42 arttığı görülmektedir. Aynı dönemde kişi başına reel ücret endeksinin ise yüzde 22 gerilediği görülmektedir. Bu da, bir kısmı ihracata dönük olan sanayi üretimde, reel ücretlerin geriletılarak, istihdamın iş yükünü artırarak kişi başına üretimin yükseltildiğini, "verimlilik" artışının esas olarak işgücüne abanarak gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sanayi ürün ihracatının rekabet gücünü artırmada esas kaldıracın işgücünün aşırı sömürsü olduğu görülmektedir.

Üretimdeki istihdamın yerini, çoğu Çin, Hindistan kökenli ithal girdiler almıştır. Bu "ikame" olgusu, imalat sanayiinin tümünde emek verimliliğini artırmış görünüyor. Ancak bu görünürdeki "verim artışı", teknik ilerleme, teknolojik atılım yoluyla sağlanan dinamik, kalıcı bir verim artışı değildir. Türk ihracatçılara ucuz girdi sağlayan Asyalıların emeği, Türkiye'deki emekçilerin emeğinin yerini almıştır. Yani istihdamı baskı altında tutarak, belli konjonktürlerde işsizlik yaratarak sağlanan çarpık, fırsatçı bir verim artışı egemenlik kazanmıştır.

İthalata Bağımlı İhracat

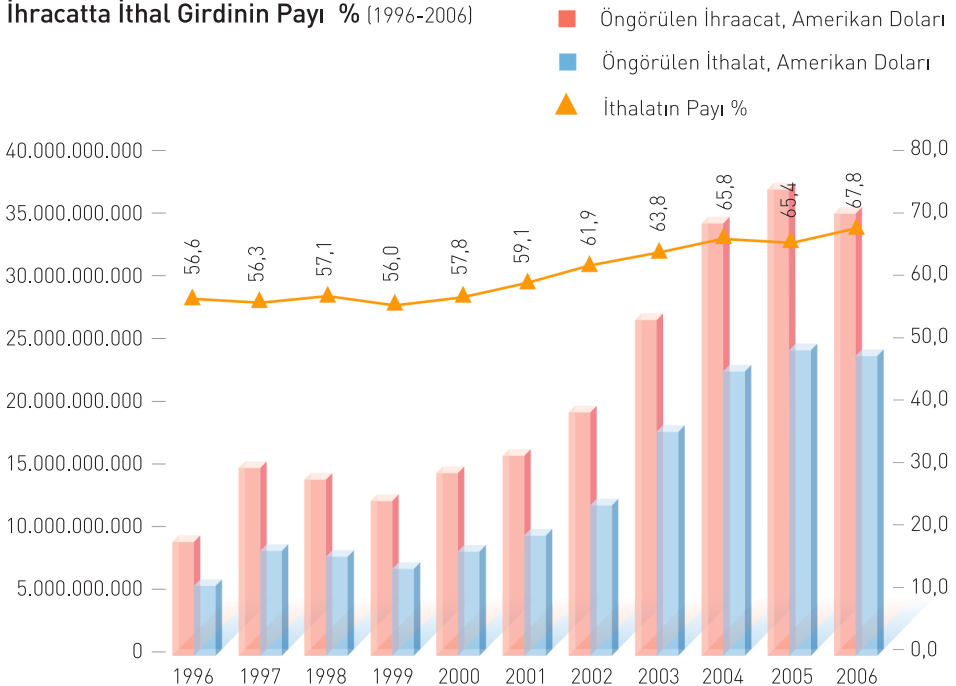
Son tahlilde ithalatçı (net ithalatçı) olan bazı sektörlerdeki "ihracatçı" görünümün ise özünde "ithalata bağımlı ihracatçılık" olduğunu vurgulamak gerekiyor. Özellikle otomotiv, makina-teçhizat, demir-çelik, kimya sanayilerinin ihracata dönük üretimleri

analiz edildiğinde, bu sektörlerin üretimlerinde ithal girdi kullanımının yüzde 70-80'leri bulunduğunu görülmektedir.

İhracatın ithalata artan bağımlılığına katkı yapan bir politika ögesi olarak "dahilde işleme rejimi" adını taşıyan teşvik sistemi, ihracatın ana eksenini oluşturuyor. Bu sistem, yurtiçinde işleyerek belli bir süre içinde ihraç etmek şartıyla, sanayicilerin gümrüksüz ithalat yapmalarına imkân veriyor. Sistemin ana özelliklerinin sıratbaşıları şöyle: 2003-2006 döneminde yapılan toplam 251 milyar dolarlık imalat sanayii ihracatının yüzde 53'ünü oluşturan 132 milyar dolarlık ihracat, "dahilde işleme rejimi"ne girmektedir ve daha da önemlisi, bu amaçla yapılan gümrüksüz ithalatın, teşvikli ihracata oranı, zaman içinde artarak ortalama üçte ikiyi, bazı sektörlerde yüzde 75'i geçmiştir.

2004 yılında 59 milyar dolarlık sanayi ihracatının yüzde 58'i dahilde işlem rejimi çerçevesinde yapıldı. Bu yolla yapılan ihracat, 22 milyar dolarlık bir ithal girdi kullandı. 2005'te 36 milyar dolarlık ihracat taahhüdüne karşılık 24 milyar dolarlık, 2006'da da 35 milyar dolarlık ihracat öngörüsüne karşılık 24 milyar dolarlık ithalat öngörüsü yapıldı. Her 100 dolarlık sanayi ürünü ihracatı için yapılması gereken ithalat tutarı, 1996 yılında 56 dolar iken, 2006 yılında 68 dolara yaklaştı.

İhracatta İthal Girdinin Payı % (1996-2006)

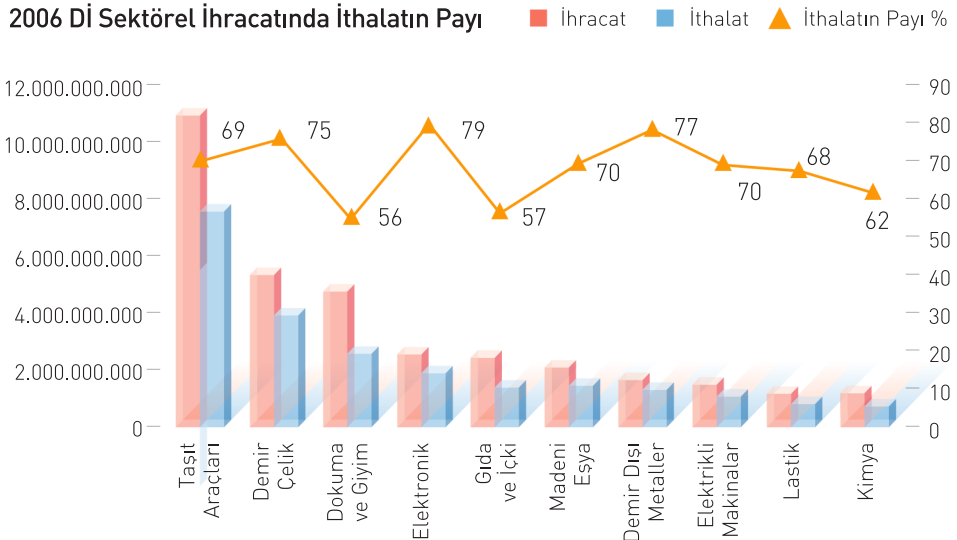
Dahili İşlem Rejiminde İhracat-İthalat Oranları

Yıllar	Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)	İthalatın Payı %
1996	2.382	8.922.490.014	5.049.825.639	56,6
1997	4.108	14.713.245.617	8.282.201.114	56,3
1998	4.119	13.747.163.067	7.853.781.762	57,1
1999	3.700	12.224.098.632	6.845.756.348	56,0
2000	3.979	14.016.839.392	8.103.301.295	57,8
2001	4.242	15.576.913.421	9.211.976.697	59,1
2002	4.174	19.034.278.966	11.787.788.601	61,9
2003	4.769	26.770.451.680	17.083.705.198	63,8
2004	4.968	34.018.553.525	22.374.001.491	65,8
2005	5.119	36.804.575.009	24.076.122.211	65,4
2006		34.872.901.757	23.593.937.108	67,8
TOPLAM	41.560	230.701.511.080	144.262.397.464	62,5

Kaynak: DTM

100 birimlik mal ihracatı için yapılması gereken ithalat tutarı 1996-2006 dönemi ortalaması olarak yüzde 62,5'a ulaşmıştır. Ancak son yıllarda ithalatın oranı hızla artmakta ve yüzde 68'e ulaşmaktadır. Öte yandan bu oran, sektörlere göre de önemli değişiklik göstermektedir. 2006 sonuçlarına göre, bu oran elektronikte yüzde 79 ile zirveye ulaşırken, demir-çelikte yüzde 75, demir dışı metallerde

2006 Dİ Sektörel İhracatında İthalatın Payı

yüzde 77, elektrikli makinelerde yüzde 70, otomotivde yüzde 69, madeni eşyada yüzde 70 olarak gerçekleşti. Türkiye'nin uluslararası rekabette görece avantajlı sayıldığı dokuma ve giyimde bile bu oranın yüzde 56'yı bulduğu, yerli ipliğin, dokumanın yerine ithalatın artan ölçüde tercih edildiği gözleniyor.

2006 İhracatında Sektörlerin İthal Girdi Kullanım Oranı %

Sektörler	İhracat \$	İthalat \$	İthalatın Payı %
Taşıt Araçları	10.871.392.933	7.515.400.999	69
Demir Çelik	5.352.533.561	4.022.621.828	75
Dokuma ve Giyim	4.681.639.531	2.598.716.499	56
Elektronik	2.442.936.949	1.919.210.785	79
Gıda ve İçki	2.400.424.412	1.362.250.016	57
Madeni Eşya	2.099.002.096	1.460.534.809	70
Demir Dışı Metaller	1.614.940.870	1.243.046.368	77
Elektrikli Makinalar	1.478.635.046	1.031.304.382	70
Lastik	1.153.913.744	781.017.781	68
Kimya	1.083.865.154	668.512.941	62
Deri ve Kösele	512.947.289	348.621.962	68
Makina İmalat	331.636.322	191.727.547	58
Diğerleri	267.474.164	183.274.658	69
Seramik	177.784.880	67.394.930	38
Kağıt	137.357.277	82.614.121	60
Orman Ürünleri	105.412.833	62.506.388	59
Çimento	55.680.000	5.810.680	10
Cam	54.636.035	28.260.508	52
Pişmiş Kil ve Çimento Gereçleri	42.575.983	16.418.279	39
Mesleki Bilgi Ölçüm Opt. Do.	7.266.677	4.146.456	57
İstihraç ve İşleme	596.000	390.000	65
İşleme	250.000	155.172	62
TOPLAM	34.872.901.757	23.593.937.108	68

AB Yararlanıyor

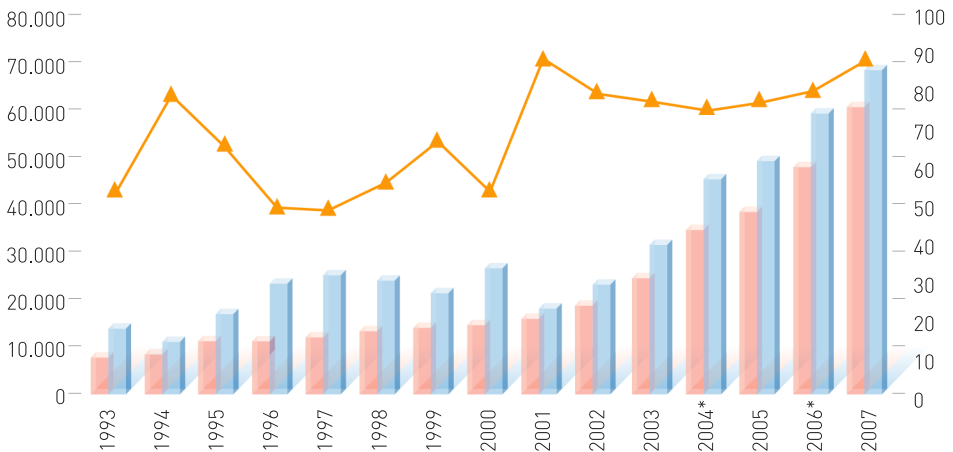
Türkiye'nin dünya ekonomisine sanayi eksenli entegrasyonundan en çok yararlanan, Türkiye ile dış ticaret hacmi en yüksek olan Avrupa Birliği. AB ile dış ticarete Türkiye'nin artan ölçüde ihracatçı, ya da daha doğru ifadeyle tedarikçi ülke olmada hızla yol aldığı görülüyor. Toplam ihracatta AB-27'nin payı 2006'da yüzde 56'ya çıkarken, ithalattaki payı yüzde 40'a düştü. Bu paylar, Gümrük Birliği (GB)'nin başladığı 1996'da yüzde 50'ye yüzde 53 dolayındaydı.

Yıllar	AB ile Dış Ticaret (Milyon Dolar)			AB'nin Payı (%)			
	İhracat	İthalat	Dış Açık	İhr/İth (%)	İhracat	İthalat	Hacim
1993	7.599	13.875	6.276	54,8	49,5	47,1	48
1994	8.635	10.915	2.280	79,1	47,7	46,9	47,3
1995	11.078	16.861	5.783	65,7	51,2	47,2	48,7
1996	11.549	23.138	11.589	49,9	49,7	53	51,9
1997	12.248	24.870	12.622	49,2	46,6	51,2	49,6
1998	13.498	24.075	10.577	56,1	50	52,4	51,5
1999	14.348	21.401	7.053	67	54	52,6	53,2
2000	14.510	26.610	12.100	54,5	52,2	48,8	50
2001	16.118	18.280	2.162	88,2	51,4	44,2	47,3
2002	18.459	23.321	4.862	79,2	51,2	45,2	47,7
2003	24.484	31.695	7.211	77,2	51,8	45,7	48,2
2004*	34.417	45.434	11.017	75,8	54,5	46,6	49,7
2005	38.394	49.220	10.826	78	52,3	42,1	46,1
2006**	47.934	59.400	11.466	80,7	56,1	42,5	42
2007	60.405	68.589	8.184	88,2	56,3	40,3	46,5
1993-2007	333.676	457.684	124.008	72	51,6	47	48,7

**AB-27

Türkiye'nin dış ticareti 2000 sonrası hızla büyürken AB'ye yapılan ihracatın ithalattan daha hızla arttığı ve ihracatın ithalatı karşılama oranınının 2007'de yüzde 88,2'ye çıktığı görülüyor. 2000'de AB'ye 14,5 milyar dolar ihracat yapan Türkiye, AB'den 26,6 milyon ithalat gerçekleştiriyor ve 12 milyar dolar dış açık veriyordu. 2007'ye gelindiğinde ihracat 60,5 milyar dolara, ithalat 68,5 milyar dolara yaklaşmakla birlikte, toplam dış

AB ile İhracatın İthalatı Karşılama Oranı 1993-2007 ■ İhracat ■ İthalat ▲ İhr/İth, %

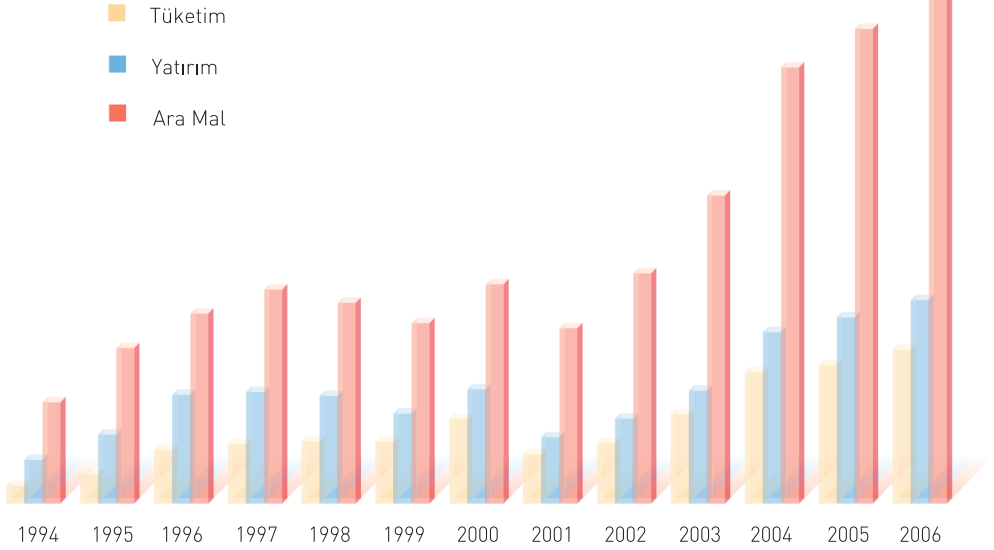

ticaretteki AB payı yüzde 50'den yüzde 46'ya düştü ve açık 8 milyar \$ dolayına indi. Türkiye'nin AB'ye artan ölçüde tüketim malları ihracatçısı olduğu dikkat çekiyor. 1994-2006 döneminde tüketim malları ihracatının yüzde 59'u, ara malları ihracatının yüzde 33'ü bulunduğu görülüyor.

AB'den ithalatta ara malı ön plana çıkıyor ve trend yükselme biçiminde. Ara malı

1994-2006 Dönemi AB'den İthalatın Bileşimi Milyon Dolar

ithalatı toplamda yüzde 59 paya sahip. Yatırım malı ithalatının payı ise yüzde 26.

- AB ile tarım ve tarımsal ürün ticareti, Türkiye'nin küçük çaplı da olsa net ihracatçı olduğunu gösteriyor. 2006'da 2,5 milyar doları aşan dış ticarete, Türkiye 1,1 milyar dolar net ihracatçı.

- Türkiye, AB'ye 12 milyar dolara yakın tekstil-konfeksiyon ürünü ihraç ederken, 2 milyara yakın ithalat yapıyor. Böylece net ihracatı 10 milyar dolara yaklaşıyor.

- Türkiye'nin AB'ye demir-çelik ihracatı hızla artıyor. 2000'de 907 milyon dolar olan ihracat, 2006'da 3.2 milyar dolara yaklaştı. İthalat da artmakla beraber ihracat yükseliyor. Haddecilik, hurda demir işleme yeni işbölümünde Türkiye'nin benimsediği bir rol.

- Türkiye, AB'ye elektrik-elektronik (otomotiv dahil) ihracatını artırmakla beraber ithalatı da artıyor. Bu kalemin dış ticaret hacmi 2006'da 41 milyar doları bulmuş

durumda. Net ithalat 10 milyar dolar dolayında.

- AB, otomotiv sektörünü Türkiye'ye aktarıyor. Belli modellerin üretimi için Türkiye seçiliyor. 2000'de 1 milyar doları bulmayan AB'ye otomobil ihracatı 2006'da 9 milyar dolara yaklaştı. Böyle olunca net ithalat 353 milyon dolara kadar düştü.

- AB'ye başta TV setleri olmak üzere ihracatını 4 milyar doların üstüne çıkaran Türkiye, yine de 5 milyar doların üstünde ithalat yaparak net ithalatçı konumunda.

- Türkiye'nin AB ile diğer sanayi ürünleri dış ticareti 32 milyar doları buluyor ve bu kategoride AB, 10 milyar doları aşan net ithalatçı.

- AB ile gelişen dış ticaretin seyri, Türkiye ile olan işbölümünün niteliğini biraz daha ortaya çıkarıyor. Türkiye'nin geleneksel tarım ve tarım ürünleri ihracatında net ihracatçı vasfı zayıflarken tekstil-konfeksiyonda net ihracatçı rolü pekiyor. Otomotivde, Türkiye net ihracatçı olma yolunda ilerliyor. Belli markaların üretimi için Türkiye tercih ediliyor. Yanısıra, AB'deki ücretli sınıfının ücret malı sepetindeki elektronik ürün ve ev eşyaları üretiminde de Türkiye'nin net ihracatçılık yolu açık. Demir-Çelik, Türkiye'ye bırakılacak bir başka sektör görünümü veriyor.

- AB ile gelişen dış ticaret ve işbölümünde üstlenilen sektörlerin ücret malları ağırlıklı olması, Türkiye'den ihraç edilen ya da sipariş yoluyla Türkiye'ye ürettirilen malların üretiminde kullanılan işgücünün fiyatının cazibesini korumasını gerektiriyor.

- Bunun için de rekabet gücü oluşturmada uysal, örgütsüz ve düşük ücrete razı emek arzının daimi kılınmasına ihtiyaç var. Bu durum AB sosyal şartı ile uyumuna da AB'nin Türkiye ile işbölümünün işlerlik kazanmasında vazgeçilmez bir şart gibi duruyor.

Gümrük Birliği'nin Yıkıcı Etkileri

1996'dan bu yana Gümrük Birliği (GB), özellikle son yıllarda Türkiye'nin aleyhine işliyor. 2005 sonunda AB ile Gümrük Birliği onuncu yılını doldurdu. 1995'te Çiller'in koalisyon hükümeti Gümrük Birliği'ni uygulamayı kararlaştırmıştı. Çiller'in erken seçime girmesinde bu kararın etkisi büyüktü ve 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliği fiilen devreye girdi. 2008'e kadar aradan geçen 11 yılda Türkiye'nin, AB ile ilişkilerinde ihracatını daha çok artıran taraf olduğu, buna karşılık AB dışı ülkelerle ticarete Türkiye'nin daha ithalatçı bir ülke olduğu izlenimi ediniliyor. Bu durumu "Türkiye Gümrük Birliği'nin kazanan tarafı olmuştur" diye yorumlayanlar da var.

Görüntüye aldanmamak gerekir. AB ile dış ticarete daha ihracatçı bir ülke durumuna

geçmek, AB'ye ihracatımızı daha çok artırmış olmamız sevinilecek bir sonuç değil. AB dışı ülkelerle dış ticarete neden daha ithalatçı durumuna düştüğümüz sorusunun yanıtı da AB'nin "tedarikçisi" (ihracatçısı) olmamızla ilgili.

Türkiye, özellikle son yıllarda AB dışı ülkelerle, Çin, Hindistan ve diğer Asya ülkeleri le olan dış ticaretinde, onların yıkıcı rekabetine karşı bir şey yapamıyor. Çünkü GB'ye göre, AB bu ülkelere ne tarife uyguluyorsa Türkiye de ona uyuyor. AB, Asya girişli ithalata dayanıklı ve toleranslı. Oysa Türkiye, aynı ücret malı ürünleri üreten bu ucuz emek ülkelerine karşı rekabet edemiyor ama önlemini de alamıyor, çünkü GB elini kolunu bağlıyor. Türkiye gardını alamadığı gibi, bu ülkeler, AB üyesi olmayan Türkiye'ye karşı çok daha yüksek koruma oranları da uygulayabiliyorlar. Bu olumsuz manzaranın üstüne bir şey daha biniyor. O da ucuz kur politikası. Aşırı değerli kur, birçok ürünü içeride üretmek yerine dış ülkelere ithalini cazip kılıyor. Türkiye, sözde sanayi ürün ihracatçısı ama sanayi ürün ihracatı ile imalat sanayiinin büyüme tempoları aynı değil. Aralarındaki kayış iyice zayıflamış, ihracat, sanayii harekete geçirmiyor. Sanayici birçok girdiyi ithal edip, içeride ucuz emekle son ürün haline getirip çoğunu da AB'ye satıyor.

Türkiye, AB'ye karşı ihracatçı görünüyor ama Asya'nın ithalatçısı aslında. Bunu yaparken kendi ara malı sanayicisini, iplikçisini, kumaşçısını, onların yanında çalışan işçileri işsiz bırakıyor.

Böylece GB, Türkiye'yi daha ihracatçılaştırmış gösteriyor ama o ihracatın üstü kazanıp bakıldığında "ithalata bağımlı bir ihracatçı" gerçeği ortaya çıkıyor. Hem öyle bağımlılık ki, ortalama ihraç edilen her yüz birimlik ihraç üründe yüzde 68 ithal girdi kullanıyor. AB'nin böyle bir "ihracatçı" Türkiye'ye hiç mi hiç itirazı olmaz. Hatta daha "ihracatçı" olması işine bile gelir ve onu yapmaya çalışıyorlar.

Bu ülkenin ayakta kalmış ve kalmaya niyetli sanayicilerinin, sanayiye yıkıcı etki yapan ülkelere AB'nin dayattığı gümrük tarifelerini uygulamak zorunda bırakan GB'yi masaya yatırmaları, özellikle 2008 dünya krizi koşullarında daha büyük sorun haline gelecek cari açık sorununu aşmak açısından kaçınılmaz.

Düşük Kur Tuzağı ile Uzlaşma

Üzerine cesaretle yürünmesi gereken ikinci konu ise, ucuz kur sorunu. Düşük kuru, enflasyonla mücadelenin temel aracı olarak Türkiye'ye dayatan IMF'ye karşı fazla direnilmedi. Düşük kur, ithalatı kamçılıyıp mal arzını artırarak fiyatları terbiye etse de cari açığın 38 milyar dolara ulaşmasında en önemli etken oldu. Düşük kur, büyümenin rüzgârı olan sıcak parayı çekmek için kullanılırken, yerli üretime ve

istihdama büyük darbeler vurdu. Düşük kur karşısında birçok girişimci piyasaya havlu atarken, ayakta kalmış görünenler de şöyle bir uyum yolu bulmuş görünüyorlar; ithalatı, borçlanmayı dolar kuru ile yapıp ihracatı Avro üstünden gerçekleştirmek. TL'nin yabancı paralar karşısında aşırı değerlendirildiği genelde doğru olmakla beraber, ayrıntıda durum farklılaşıyor; dolara karşı aşırı değerlendirme ile Avro'ya karşı aşırı değerlendirme aynı değil, dolayısıyla her ne kadar ağlasalar, yakınsalar da çoğu işadami, ihracat ve ithalatta, dış borçlanmada farklı kurları kullanarak bir uyum mekanizması kurmaya çalışıyor.

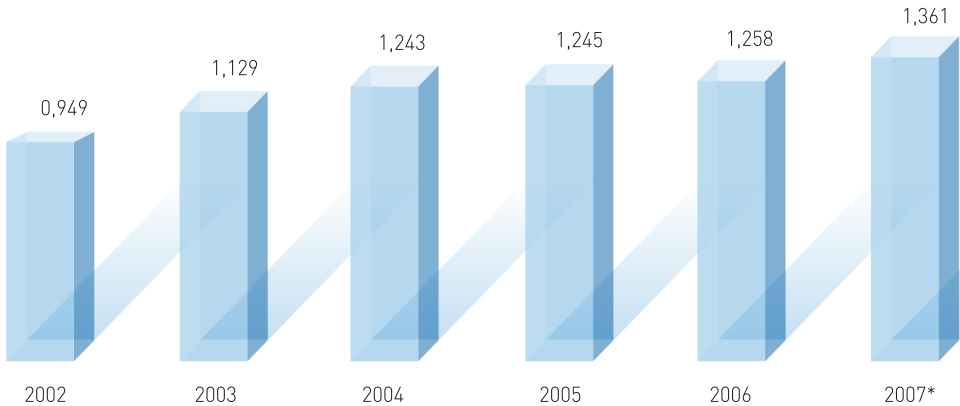
2007'de 2006'ya göre, Avro yıllık ortalama olarak yüzde 1,2 indi ve 1 778 YTL olarak gerçekleşti. Aynı dönemde ABD doları ise yüzde 9,1'lik gerileme gösterdi. Bu cari artışı enflasyondan arındırınca TL'nin Avro karşısındaki aşırı değerlendirilmesinin yüzde 10 dolayında olduğu, dolar karşısındaki aşırı değerlendirilmesinin de yüzde 20'ye

Yıllar	Euro/TL	Dolar/TL	Cari Değişim		Reel Değişim	
			Euro %	Dolar %	Euro %	Dolar %
2003	1,685	1,493	.	.	.	.
2004	1,768	1,422	4,9	-4,7	3,5	14
2005	1,670	1,341	-5,6	-5,7	14,5	14,8
2006	1,800	1,431	7,8	6,7	1,7	2,7
2007	1,778	1,302	-1,2	-9,1	10,2	19,7

yaklaştığı görülmektedir.

Başka bir bulgu da şu: Avro-dolar paritesi 2006'da 1,26 iken, 2007'de 1,36'ya çıkmıştır. Bu durum, ihracatın yapılacağı, turizmin pazarlanacağı ülkeleri ve döviz

Avro-Dolar Paritesi 2002-2007 Yıllık

türünü, ithalatın yapılacağı ülkeleri ve borçlanmanın döviz türünü de belirlemektedir. Sırayla gidersek temel eğilimler şöyledir: 2007'de 107 milyar doları bulan ihracatın yüzde 51'e yakını Avro ile gerçekleşirken, doların payı yüzde 42,5 dolayında kalmıştır.

İhracatın Döviz Bileşimi

Yıllar	Toplam (Milyar \$)	Avro %	Dolar %	Diğer
2003	47,3	49,32	42,55	8,13
2004	63,2	49,31	42,96	7,73
2005	73,5	48,33	43,65	8,03
2006	85,5	48,46	44,08	7,46
2007	107,0	50,47	42,52	7,01

Türkiye, Avro alanına ihracatını her yıl biraz daha artırmaktadır. Bunda Avro'nun dolar karşısında değerlenmesi etkili olduğu gibi, AB'nin Türkiye'yi, gıda, konfeksiyonun yanı sıra otomobilden beyaz eşyaya, ev elektroniğinden demir-çeliğe kadar sanayi dallarında uzmanlaştırması etkili olmaktadır.

Türkiye'nin ithalatı her yıl biraz daha artmaktadır ve 2007 yılında 160 milyar doları aşma ihtimali vardır. Enerji faturasının yanı sıra, imalat sanayinde kullanılan girdilerin ithalatının kabarttığı genel ithalatın ağırlıkla dolar üstünden gerçekleştirildiği görülmektedir. TÜİK'in 2007 verileri , Avro türünden ithalatın payının 2003'te yüzde 40 iken 2007'de yüzde 35'e gerilediğini, buna karşılık doların payını her yıl artırarak yüzde 58'e yaklaştığını ortaya koymaktadır.

İthalatın Döviz Bileşimi Milyar Dolar

Yıllar	Toplam	Avro	Dolar	Diğer
2003	69,3	39,7	55,1	5,2
2004	97,5	40,3	55,0	4,7
2005	116,8	38,5	57,4	4,1
2006	139,6	37,6	58,8	3,6
2007	170,0	35,8	60,1	4,1

Konu dışarıdan borçlanma olunca, burada da döviz türü olarak doların tercih edildiği gözlemlenmektedir. Hazine verilerine göre, Türkiye'nin dış borç stoku 2007'nin 9 ayında 237 milyar doları aştı. Bu geçen yılın tamamına göre yüzde 15'in üstünde bir artış. Bu hızlı dış borçlanmada özel reel sektörün dış borçlanması ağırlık taşıyor. Dış borç stokunda özelin payı yüzde 62'yi geçmiş durumda.

Borçlanmanın üçte birinden biraz fazlası, yüzde 35'i Avro ile gerçekleştirilirken, yüzde 56'sının dolar üstünden gerçekleştiği görülmektedir. IMF'nin para birimi SDR'nin payı ise yüzde 3,3'e gerilemiş durumda.

Dış Borç Stoku Milyar Dolar

	Toplam	Avro %	Dolar %	SDR(IMF)	Diğer %
2003	144,3	33,3	45,5	16,6	4,6
2004	160,8	33,8	48,6	13,3	4,2
2005	169	32,0	54,4	8,6	5,0
2006	207,7	32,4	55,3	5,2	7,1
2007 (9ay)	237,3	35,2	55,9	3,3	5,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2007'de sayı olarak 23 milyon kişiyi, gelir olarak 13,7 milyar doları bulan turizmde gelirlerin ağırlıklı döviz türü Avro'dur. Türkiye'ye gelen turist profilinde AB vatandaşları, özellikle Almanlar, İngilizler ikinci olarak da Bağımsız Devletler Topluluğu (Başta Rusya) vatandaşları ezici ağırlığa sahip ve yapılan kontratlar ağırlıklı Avro üstünden. Dolayısıyla turizm sektörünün gelirlerinin yüzde 80'inin Avro üstünden gerçekleştiğini söylemek mümkün. Bu da turizmcilerin, dolara göre daha avantajlı Avro üstünden konuk kabul ederek TL'nin aşırı değerlenmesi şikâyetinden bir nebze uzak kaldıklarını söylemek mümkün.

İthalat ve borçlanmada dolar kurunu, ihracat ve borçlanmada Avro'yu kullanma genel eğilimi, global kriz koşullarında şemsiyenin ters dönmesiyle ciddi bir yıkım yaratma riskini barındırıyor. Büyüme hızı düşen AB'nin ihracat (ve turizm) talebinin azalması halinde Avro girişleri azalacak, toplam ihracatta yüzde 56'yı bulan AB ihracatının düşmesi, içeride sanayi büyümesini de düşürecektir. Dolar kurunda yaşanacak yukarı doğru bir hareket ise hem sanayinin girdi ithalatını hem de ham petrol, doğalgaz ithalatını pahalılaştırarak enflasyonist etkiler yaratacaktır. İthalatın iç pazardan ikamesinin mümkün olmadığı maddelerde daha ciddi zararlar söz konusu olabilecektir.

Daha da endişe verici olan dış borçlanma stokudur. Toplamı 250 milyar dolara yaklaşan dış borçlanmanın ağırlıklı dolar ile yapılmış olması, doların düşük seyrine bağlanan umutla ilgilidir. Ancak, dolar kurunda yukarı hareket, bu borçlanmayı yapmış firmaların - ki bunların önemli bir kısmı sayıları 100 dolayındaki büyük sanayi ve hizmet firmasıdır - kur yüklerini artıracak, bunun ağırlığı aracı bankacılık kuruluşlarını da etkisi altına alabilecek, borçların ödenememesi halinde; IMF'nin alacaklılarca devreye sokulması ile özel borçlar 2001'de olduğu gibi kamu borcuna

dönüştürölüp topluma ağır bir yük getirilebilecektir.

Düşük kuru, enflasyonla mücadelenin biricik aracı olarak gören IMF ve takipçisi Merkez Bankası'nı sorgulamadan, bu kur politikasının Türkiye'nin üretim gücünü nasıl erittiğini, bütün gelişme potansiyellerini nasıl körelttiğini, nasıl ciddi riskler yüklediğini görmeden sorunlarla baş etmek mümkün değil. 2008 krizi izlenmekte olan düşük kur politikasının da mutlaka sorgulanacağı bir kırılma noktası olacaktır.